

L'ús de la llengua catalana als màsters i postgraus de Catalunya

Barcelona, 2 de febrer del 2005.

Tomeu Simó i Mesquida

Amb el suport de la Fundació Jaume Bofill

**A la memòria de Josep Maria Colomer,
vigatà amant de la vida i la cultura.**

Agraeixo a na Silvia (el coratge, l'estima i les reflexions), a la meva família i a tots els meus amics, el suport i la paciència per escoltar-me sempre. I a tu Lluís, t'ho agraeixo tot.
A la Fundació Jaume Bofill, el seu suport i la seva confiança.

**Vetllarem fins que el nou dia
repiqui en el finestral,
la son presa congria
i gens no en necessitam.**

Guillem d'Efak

Índex de continguts.

Presentació.	1
L'ús del català als màsters i postgraus de Catalunya.	
Plantejament general de l'estudi	10
Resultats Globals	12
Segmentació dels resultats	
El preu dels cursos	22
L'àrea de coneixement	25
Resultats per màsters i postgraus	29
Resultats per universitats	31
Els centres d'ensenyament superior de Catalunya, uns exemples de mostra	38
Conclusions	44

Presentació

Una de les fal·làcies més esteses que hi ha arreu dels Països Catalans és la de què, oficialment, tothom pot viure plenament en català. Aquest paradigma ha estat històricament objecte d'estudi per part de la sociolingüística catalana, que un dia sí, i un altre també ha intentat de desmentir-lo.

No obstant això, tot i les moltes demostracions que han vist la llum, encara és avui dia una idea que gaudeix de molt bona salut en molts àmbits dins i fora dels territoris de parla catalana.

Per la seva història, la seva riquesa i pel seu complex entorn polític i social, el català és una de les llengües més interessants d'Europa per als estudiosos de la sociolingüística. Amb tot, convindria abans de tot definir quines són aquestes circumstàncies que fan que la nostra llengua estigui històricament en un entorn compromès o si més no delicat. Tanmateix, no és l'objecte d'aquest estudi entrar a analitzar en profunditat quines són les circumstàncies polítiques, legals i socials sota les quals perviu encara la llengua catalana, però sí que voldríem puntualitzar que per a una correcta interpretació de les dades que oferirem en aquesta investigació convé tenir ben present tot aquest context.

Del què parlarem aquí és de l'ús del català als màsters i postgraus a Catalunya, el que genèricament s'anomenen estudis de tercer cicle¹. En aquest sentit, parlarem també de l'altre costat de la moneda, que a Catalunya i als Països Catalans en el seu conjunt es tradueix en parlar de l'ús del castellà.

Una altra consideració que cal tenir ben present és que aquest estudi neix coix. No és aconsellable, pel bé del català, fer cap anàlisi empírica emprant el terme llengua catalana sense tenir en compte tots els territoris on es parla.

Per diversos motius, de moment no ens ha estat possible estendre aquest estudi al conjunt dels Països Catalans. De fet, a tots ens agradaria que els estudis que tracten l'ús del català en qualsevol àmbit ho fessin tenint en compte sempre el conjunt dels Països Catalans, simplement perquè des d'un punt de vista científic és molt més aconsellable. No obstant això, és evident que els resultats que presentarem sobre Catalunya són rellevants i permeten fer-nos una idea ben clara de per on van les coses.

¹ Els estudis de tercer cicle inclouen també els cursos de doctorat, que per diverses raons metodològiques i de contingut hem deixat fora d'aquesta investigació.

Reprenent el paradigma inicial, una de les fites aconseguides per l'Administració autonòmica de Catalunya és la d'aconseguir que el català sigui la llengua majoritària, pròpia i normal de l'educació pública. Això, que en un Estat normal semblaria que és com la primera pedra d'un edifici, aquí ha costat no pocs anys i no pocs esforços, després de passar al llarg de la nostra història per marcs polítics i legals gens favorables per a la normalització del català.

La polèmica, pel que fa a l'ensenyament públic de primària i secundària, i mai més ben dit, va per barris. És la coneguda dicotomia entre la llengua de les aules i la llengua dels patis. A alguns llocs de Catalunya, principalment a les zones urbanes, l'ús del català als patis de les escoles és radicalment diferent a l'ús de què gaudeix dins les aules. Però bé, més enllà d'aquesta observació, el cert és que l'idioma de la docència és el català i que gràcies a això la població nouvinguda s'educa amb la nostra llengua, l'aprèn, la coneix i s'acosta a la cultura catalana d'una forma directa, constructiva i integradora.

Als instituts i a la formació professional, la pressió social en fa de les seves. Sobretot a algunes ciutats, la pressió lingüística sobre el català és manifesta en molts comportaments socials que no es corresponen directament amb la cultura de l'individu. En alguns àmbits, si es vol fer el nota s'ha de fer en castellà, les brometes són en castellà i les relacions personals són en castellà.

En tot cas, l'ús de la llengua catalana gaudeix a l'educació primària, secundària i a la formació professional d'una bona salut, en termes de llengua vehicular i de docència.

La quadratura del cercle de tot el sistema educatiu català és la Universitat, pública i privada, present a gairebé tot el territori. Tampoc en aquest estudi analitzarem en profunditat la situació del català a l'ensenyament superior de primer i segon cicle, però sí que hi farem algunes consideracions per sobre. En els darrers anys, alguns grups preocupats per l'ús del castellà a Catalunya han vingut aixecant el to advertint que les universitats catalanes eren font de catalanisme i de catalanistes i que el castellà era poc més que una llengua testimonial i arraconada. No fa tant, el famós grupuscle autoanomenat Foro de Babel venia denunciant la discriminació del castellà a la universitat, especialment a la UB, a la UPF i a la UAB. Aquest grup, sorgit en la seva majoria de les mateixes universitats i el qual ja fa temps que ningú no en sap res, van presentar recurs legal, per exemple, contra el Pla de normalització de la llengua catalana aprovat fa uns anys pel Consell Rector de la Universitat Pompeu Fabra o van

denunciar el Rector de la URV també per un cas relatiu al català. En els dos casos, el FdB va perdre els judicis.

Doncs bé, qualsevol persona amb una mínima sensibilitat per la llengua catalana que llegeixi el text del Pla de Normalització Lingüística de la UPF, no es podria acabar de creure que algú impugnés aquest text per marginalar el castellà. Si alguna cosa deixa ben clara aquest pla i com aquest, molts altres de les diferents universitats, és que l'ús del castellà està garantit a tots els nivells. Entre d'altres fragments, n'hem seleccionat dos: "El professorat, en les seves funcions docents, pot utilitzar qualsevol de les dues llengües oficials, si bé les ha de conèixer totes dues suficientment..." o aquest altre: "els escrits que la Universitat hagi de presentar davant els tribunals de justícia o arbitrals amb seu a Catalunya o dins de l'àmbit lingüístic català es redactaran, sempre que sigui possible, en català."²

És a dir, que si els professors en saben, que usin el català, però que si volen, que ho facin tot en castellà i ningú no hi pot fer res. I respecte dels escrits que vagin als jutjats, ja ho heu llegit, "sempre que sigui possible". Doncs si aquestes coses no són possibles a les universitats catalanes, ja m'explicarà algú on són possibles.

El que hem volgut constatar amb aquests exemples no és una altra cosa que la progressiva polarització que hi ha hagut respecte a les qüestions lingüístiques a les mateixes universitats catalanes.

Moltes vegades, l'ambigüitat i les contradiccions de les normatives que haurien de regular els usos lingüístics a les universitats provoquen algunes situacions curioses, com les que hem descrit més amunt. És ben bé una qüestió de percepcions, però sempre n'hi ha d'espavilats que les aprofiten per treure'n rèdits polítics.

Parlant de sensibilitats tenim l'excusa perfecta per introduir la hipòtesi principal d'aquest estudi. Ras i curt, la nostra opinió és que el nivell d'ús del català als estudis de postgrau i màsters de Catalunya és molt baix, i no solament que és molt baix sinó que la dinàmica és també a la baixa. Els factors que ens indueixen a pensar aquesta hipòtesi inicial són, per una banda, l'experiència pròpia; per una altra, els comentaris de companys i companyes i finalment per l'augment fulgurant del nombre d'estudiants estrangers a les aules d'aquests tipus d'estudis.

² Universitat Pompeu Fabra. Pla de Normalització Lingüística. Març de l'any 2000. Podeu consultar el text a la pàgina web de la mateixa universitat: www.upf.edu.

Abans de presentar els resultats que poden confirmar o rebutjar aquesta hipòtesi, anem a fer una ràpida reflexió sobre el context actual dels ensenyaments de tercer cicle a Catalunya.

La progressiva privatització de les universitats i de l'ensenyança superior en general, la manca d'estudiants per omplir tanta oferta, la baixa natalitat i les necessitats financeres de les mateixes universitats ha engegat un procés en els darrers anys que ha consistit bàsicament en l'obertura de fundacions i centres d'ensenyament superior a tort i a dret.

El motiu és ben simple, són una font d'ingressos importantíssima per quadrar els pressupostos anuals de les universitats. En aquest sentit, el prestigi de molts ensenyaments que s'imparteixen a Catalunya ha servit de reclam per a estudiants de fora, principalment de l'Amèrica Llatina i la resta d'Europa, que en poc temps han omplert les aules de màsters i de postgraus. Pensem que estem parlant d'aproximadament 850 titulacions, arreu de Catalunya i que sense por d'equivocar-nos, estem parlant de més de 6.000 estudiants de fora del Principat, només en aquests tipus d'estudis.

La primera víctima d'aquesta nova dinàmica és, com sempre, la llengua catalana. I no es tracta a partir d'aquesta hipòtesi de cercar culpables, sinó de posar la realitat damunt la taula i trobar-hi solucions.

Per tant, l'objectiu d'aquest estudi és intentar, en la mesura de les nostres possibilitats, posar tanta llum com puguem sobre l'ús del català dins d'aquest àmbit. Tanmateix, tampoc no serà això garantia de res, però és ben important que l'Administració, el món educatiu i la societat en conjunt coneguïn quina és la situació actual de la llengua catalana als estudis de tercer cicle. En el cas contrari, correríem el risc de què quan volguéssim fer alguna cosa ja fos massa tard. I esperem que ara no ho sigui.

Reprenent un poc el fil d'aquesta introducció, analitzarem l'espectre universitari de Catalunya i la seva ràpida evolució en els darrers anys i sobretot, com ha afectat això a la llengua catalana.

Els anys vuitanta els podem considerar com d'adaptació a un nou marc legislatiu. En aquell moment, molts professors, alumnes i personal d'administració i serveis no havien estudiat mai en català, o bé el coneixien poc o mínimament. Tot i això, la universitat va encomanar-se d'un esforç per normalitzar l'ús de la llengua pròpia de Catalunya. Després de dècades de prohibició i ostracisme, el català podia finalment,

sortir a la llum. Les aules, la secretaria, les biblioteques i els actes començaren a rebre el català com a llengua vehicular amb una certa normalitat. Durant aquest primer període, sens dubte, el principal obstacle que va trobar la normalització del català fou el desconeixement que tenien alguns professors i personal administratiu i per tant, no el feien servir. Evidentment, hi ha professors, professores i personal d'administració que no volen usar el català de cap manera, ja sia perquè no el saben o simplement perquè no els dóna la gana de parlar-lo. En alguns àmbits, com ara Dret o Ciències empresarials, aquesta dinàmica és ben coneguda.

Paral·lelament a aquest procés de readaptació a un nou marc polític i legal, a Catalunya hi hagué un segon fenomen: l'aparició de noves universitats.

Ja a la dècada dels noranta i amb una nova Llei sobre la taula, es creen (o en alguns casos es reordenen centres ja existents) moltes de les universitats tal com les coneixem avui dia.

La Universitat Pompeu Fabra (1990), la Universitat de Girona (1991), la Universitat Rovira i Virgili (1991), la Universitat Ramon Llull (1991), la Universitat Oberta de Catalunya (1994) la Universitat de Vic (1997) són exemples de com de gran es va tornar el panorama universitari de Catalunya.

En aquell moment, i tal vegada encara avui, totes aquestes noves universitats representaven, per a la societat catalana, un nou impuls d'ús i avanç del català a un nivell fins aleshores reservat majoritàriament al castellà.

De ben segur que la nostra intenció no és, ni per casualitat, la de menysprear la funció normalitzadora de les universitats catalanes. No obstant això, ens trobem en un món i una societat molt canviant, molt dinàmica i contextualitzada dins un nou marc, d'abast mundial, que és la globalització.

La globalització, tant discutida com certa, és un procés dinàmic d'intercanvi (més o menys unilateral) de persones, coneixements i diners arreu del planeta. L'auge de les classes mitges als països desenvolupats és la clau de tot el procés. Els mateixos països desenvolupats són els que han potenciat la globalització com a instrument necessari per a l'expansió del capitalisme.

El que ens interessa de tot aquest procés és, tanmateix, la mobilitat. Totes aquestes universitats, sota les directives de la Unió Europea i altres institucions supraestatals, s'han afegit ràpidament als programes d'intercanvi establerts per atraure estudiants a les seves facultats i centres adscrits amb la intenció d'intercanviar experiències formatives i ampliar el coneixement mutu entre diferents països.

Durant els anys noranta, totes les universitats catalanes han incorporat noves formes de gestió i de finançament des de fons de capital privat. La famosa Plaça "Cínica" de la Universitat Autònoma n'és un exemple. Per al capital privat, els universitaris de les noves classes mitjanes són una clientela molt important. La convergència de tots aquests factors han contribuït certament a la progressiva privatització de les nostres universitats. Paral·lelament, també els governs europeus han tutelat, permès i incentivat l'aparició de la universitat privada, abans reservada al món anglosaxó i a les elits mundials.

Amb tot, s'ha generat ràpidament un nou segment de mercat: el mercat del coneixement. L'aprenentatge de l'especialització, seguint el model americà, ha entrat amb molta força al sistema universitari europeu, fins fa poc més orientat al coneixement humanista i a la cultura social que no pas a l'especialització pretesa per la tan comentada competitivitat.

La progressiva mercantilització de la universitat i de tots els serveis que l'envolten ha afectat de ple a la llengua catalana. Algú ha dit que aquesta dinàmica ja fa anys que la viuen, per exemple, als Països Baixos o a Dinamarca, on l'anglès ha pres molt d'espai a les llengües autòctones d'aquests països i que no passa res. Doncs sí que passa. Tothom hi podrà mostrar-s'hi més sensible o més indiferent, però ningú no podrà discutir que passar sí que passa alguna cosa.

En poc més de quinze anys, el panorama universitari català ha sofert uns canvis que a principis dels vuitanta semblaven impossibles. El català, com a llengua vehicular de la universitat ha entrat en un perillós camí de davallada. Testimoni d'això són les dades d'ús del català a les universitats públiques, que en algunes facultats tot just supera el 50% de la docència, si és que hi arriba en alguns casos.

No fa tant, als diaris podíem llegir dia sí, dia també, cartes de professors alarmats o preocupats, perquè no sabien com afrontar l'arribada d'estudiants d'altres països europeus que demanaven classes en castellà. Tot i que en els darrers anys s'ha intentat corregir aquesta situació, millorant la informació que es facilita als alumnes que han de fer una estada a Catalunya, el cert és que la situació si fa no fa és la mateixa. Personalment, durant el nostre pas per la universitat, en concret per la UAB, les situacions que es donaven a classe eren molt poc favorables per al català.

Així, entre professors que no parlen català, o no el volen parlar, els que canviaven de llengua davant la insistència dels alumnes provinents dels programes d'intercanvi i la

passivitat i fins i tot indiferència i fins i tot complicitat de molts alumnes catalans, ens trobàvem que a quart curs de sociologia fèiem una classe en català i sis en castellà.

Davant d'aquella situació, alguns optàrem per interposar queixes i sol·licituds al deganat de la facultat i fins i tot al Rector de la universitat. Quina va ser la resposta? Molt simple, la legalitat vigent permet al professor, alumnes i personal administratiu elegir la llengua en què volen parlar, fer classe o tutories o el que sigui.

És a dir, i això convé subratllar-lo insistentment. Amb la llei en la mà, Constitució i Estatut, Normativa Universitària i Llei de Política Lingüística, tots els docents de la Universitat Autònoma de Barcelona i de totes les altres universitats de Catalunya, podrien fer totes les classes en castellà i ningú podria obrir la boca. Per dir-ho ras i curt, la presència del català a les aules és una qüestió de voluntat de professors i alumnes i a aquesta voluntat s'hi aferra aquell que vol, i desgraciadament pel català, no són tots.

Aquesta evidència legal la saben i coneixen perfectament tots els responsables polítics d'aquest país i tots i cadascun dels rectors de les universitats del Principat. Per això, el que es fa sovint per no parlar clar és engegar tot un seguit d'iniciatives informatives, com ara cursets, pàgines web i altres invents per mirar d'aturar una dinàmica que tots coneixen perfectament, però que obvien, perquè els interessen més els diners i el corporativisme que no pas els drets dels catalanoparlants.

Aquesta darrera afirmació, pot semblar categòrica i fora de to, atès el prestigi de moltes de les persones que ocupen els càrrecs directius a les universitats i a la recent creada Conselleria d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació i de les quals no s'ha de gosar de qüestionar la seva catalanitat ni la seva preocupació pel català. Doncs correrem el risc de mantenir-la, perquè de moment n'hem vists ben pocs que parlin clarament sobre la delicada situació del català a les aules de l'ensenyament superior.

Amb tot, l'actitud de l'Administració i del conjunt de les mateixes universitats ha estat ampliar, millorar i difondre els programes d'autoaprenentatge i els cursos d'ensenyament de català. Evidentment, tots aquests programes s'han de considerar positius i no es pot menysprear la tasca divulgadora que fan entre els estudiants forans i entre professors i alumnes castellanoparlants. No obstant això, també hem de fer palesa la distància enorme que a hores d'ara separen les bones intencions dels resultats finals.

Posarem un exemple ben il·lustratiu. Posem per cas que a una aula s'hi troben deu estudiants procedents de la resta de l'Estat espanyol, d'Europa i de Llatinoamèrica. Si

7 d'aquests estudiants cursen algun tipus d'ensenyament del català i segueixen programes d'autoaprenentatge i tenen la ferma voluntat de seguir la titulació en català, estarem davant d'un notable èxit a nivell de difusió i coneixement de la nostra llengua. Tanmateix si els altres tres alumnes, amb la complicitat de la resta d'estudiants catalans i amb la indiferència del professor demanen classes en castellà, les classes, en la majoria dels casos es passen al castellà. Aquesta situació s'ha repetit moltíssimes vegades en els darrers anys, per això molts d'aquests professors escrivien cartes als diaris demanant consell sobre que fer en aquests casos. Certament però, un cop més la legislació vigent avala el canvi lingüístic i no s'hi pot posar cap condició.

Des de mitjans dels anys noranta, quan han coincidit tots aquests factors, l'ús del català a les aules de les universitats es redueix una mitjana de dos a tres punts anualment³. Segons les dades publicades al darrer Informe Sobre Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya (2003) el percentatge de docència en català se situa entorn al 60% a les universitats catalanes i amb una dinàmica clarament a la baixa. Tal com diu el mateix informe, cada alumne i cada professor és lliure d'usar el castellà o el català a la docència, i per tant les solucions proposades (el programa *Intercat*, la guia *bcn.jove*, el CD *Parlem*, o els diferents events organitzats, com ara les II Jornades sobre mobilitat estudiantil i llengua, celebrades a Castelldefels el juny del 2003, o el popular *Catalonia Loves, Love Catalonia*, organitzat per la Plataforma per la Llengua el 2003) es queden en iniciatives clarament insuficients.

Si algú vol entendre ben bé quin és el debat existent entorn a l'ús de la llengua catalana a les universitats i la incidència de la mobilitat estudiantil, pot llegir el document sorgit de les II Jornades sobre mobilitat estudiantil i llengua, celebrades com dèiem a Castelldefels l'any 2003⁴. Si comparem les conclusions de les jornades de l'any 2000 i les jornades del 2003 veurem que mentre que a les primeres tot eren reptes i plans de futur, a les conclusions de les II Jornades aquest optimisme es tradueix en una preocupació evident.

³ Per exemple, segons el *Pla de Qualitat Lingüística* de la UAB, al curs 1998-1999 el 67,23% de les classes eren en català, mentre que durant el següent curs, 2000-2001, aquest percentatge havia baixat fins al 64,54. Font: *Pla de Qualitat Lingüística 2003-2006*. Universitat Autònoma de Barcelona.

⁴ Les primeres jornades se celebraren a Tarragona el maig de l'any 2000. En podeu llegir les conclusions a l'article següent: "Universitat i mobilitat estudiantil". Carme López i Teresa Casals, revista *Noves SL*, tardor de l'any 2000. Les conclusions de les "II Jornades universitàries sobre mobilitat estudiantil i llengua" les podreu trobar a la pàgina web del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació.

És a dir, que en només tres anys es passa de l'alegria col·lectiva i de la planificació lingüística a una preocupació més o menys alarmant pel futur del català a la universitat. Això és un fet ben simptomàtic de com d'aviat estan passant les coses i de com d'aviat se'n pot anar tot a pondre, si és que no s'hi fa alguna cosa ben seriosa.

En definitiva, ens trobem davant d'un marc normatiu que en matèria lingüística afavoreix, protegeix i impulsa el liberalisme lingüístic. Car, si a això hi sumem la progressiva mercantilització de l'espai i l'ensenyament universitari i l'arribada d'estudiants d'arreu del món, la situació en què queda la llengua catalana és força complicada.

Per acabar de reblar el clau, presentem ara aquest estudi, que per primera vegada a Catalunya analitza l'ús del català als ensenyaments de tercer cicle, concretament als màsters i postgraus que s'imparteixen a les nostres universitats, públiques i privades.

Esperem que els resultats que exposarem a continuació siguin un instrument útil a l'hora de visualitzar quina és la situació real de l'ús del català i quin és l'impacte de la mobilitat estudiantil en un àmbit desconegut fins ara per la sociolingüística catalana i si s'escau, que serveixi com a instrument per a futures actuacions en favor de la normalització de la nostra llengua pròpia.

L'ús del català als màsters i postgraus de Catalunya.

Plantejament general de l'estudi.

Avaluar d'una forma científica, estadísticament fiable i metodològicament raonable els usos lingüístics d'una comunitat tan ample com és tot el conjunt de màsters i postgraus que es fan a Catalunya és una tasca certament complicada i perquè no dir-ho, apassionant.

Abans de presentar els resultats d'aquest estudi, realitzat entre els mesos de juliol del 2004 i gener del 2005, puntualitzarem alguns aspectes tècnics i formals que cal tenir en compte.

Estem parlant d'un univers molt complex. L'oferta de titulacions de mestratges i postgraus a Catalunya és aproximadament de nou-cents programes. En aquest sentit cal fer dues observacions. Aquí no hi són tots els que hi haurien de ser, però sí que hi són tots els que hi han pogut o volgut ésser-hi. És a dir, no tots els estudis es fan durant el període de realització d'aquesta investigació ni es pot aconseguir dades de tots els programes de formació. En uns casos, com dèiem, perquè les classes no han començat, en d'altres, perquè el programa s'ha suspès per falta d'alumnes, en altres casos, perquè ha estat impossible obtenir-ne dades fiables i encara en altres casos és innecessari. Per exemple, no s'han tingut en compte alguns estudis del camp de la traducció o la filologia, perquè simplement no té cap sentit i en altres casos per exemple no s'han inclòs programes de postgrau perquè en algunes universitats un conjunt de postgraus fa un títol de màster i per tant recollint les dades directament de la titulació màster queden incloses les anteriors. Amb totes aquestes puntualitzacions, no hem de perdre la perspectiva real que les dades que es presentaran a continuació representen molt aproximadament el 91% del total d'estudis de màsters i postgraus de Catalunya.

Tampoc no ha estat senzill el procés de classificació de cadascun dels estudis. L'enorme diversitat que podem trobar, pel que fa a matèries, temàtica, preu, abast,

col·laboracions, etc. ha necessitat d'un important esforç de conceptualització per poder fer d'aquests resultats alguna cosa més que un embull.

Per tant, les variables amb les quals s'ha treballat s'han d'entendre com unes eines que tenien un objectiu inicial important: l'acotament. Com ja hem comentat abans, l'univers sobre el qual hem treballat és d'unes dimensions considerables i el que convé en aquests casos és triar. En aquest sentit, hem triat seguint una única premissa, la claredat dels resultats.

En tot això hi té molt a veure el procés de recollida d'informació, o el que és el mateix, les fonts. Aquí s'ha recorregut a tres tipus de fonts. La primera són els professors, coordinadors i responsables de cadascun dels programes que hem analitzat. En aquest sentit, s'han enviat més de set-cents qüestionaris via telemàtica i s'han realitzat més de cent setanta entrevistes telefòniques. Val a dir que la resposta ha estat desigual. Per una banda hem trobat molta receptivitat, professionalitat i seriositat en la tramesa de les respostes, i per una altra, ens hem trobat amb traves, poques ganes de col·laborar i fins i tot algun rebuig frontal, de vegades fins i tot hem trobat animadversió per tot allò que fa referència al català.

La segona font d'informació és la mateixa informació oficial sobre el programa. Molts d'aquests programes ja tenen una presentació més o menys acurada de quina serà la llengua del curs i quina és la política lingüística que se segueix. Una tercera font són els estudiants que cursen o han cursat els estudis (cosa que al mateix temps ens ha servit per confirmar o desmentir les fonts oficials).

Tot el procés de recollida de dades ha estat llarg, molt llarg, a causa principalment del nombre d'estudis existents, tal com dèiem més amunt i en ocasions al nul nivell de col·laboració de professors, coordinadors i de les mateixes universitats. En cada cas, i més endavant, anirem matitzant aquesta qüestió.

Atenem ara, als resultats sorgits de la base de dades creada expressament per a aquest estudi sociolingüístic.

Resultats Globals

A fi d'analitzar d'una manera el més ajustat possible a la realitat, hem establert sis situacions d'anàlisi pel que fa estrictament a la variable dels usos lingüístics de cada programa de formació. Cal tenir en compte que cada estudi té unes particularitats pròpies i per això s'ha intentat emmarcar totes els casos possibles en una de les sis categories que hem plantejat. De fet, en tots els casos les fonts consultades han pogut incloure d'una manera o una altra, el seu cas en una d'aquestes categories.

Aquestes situacions es conceptualitzen en aquests sis casos:

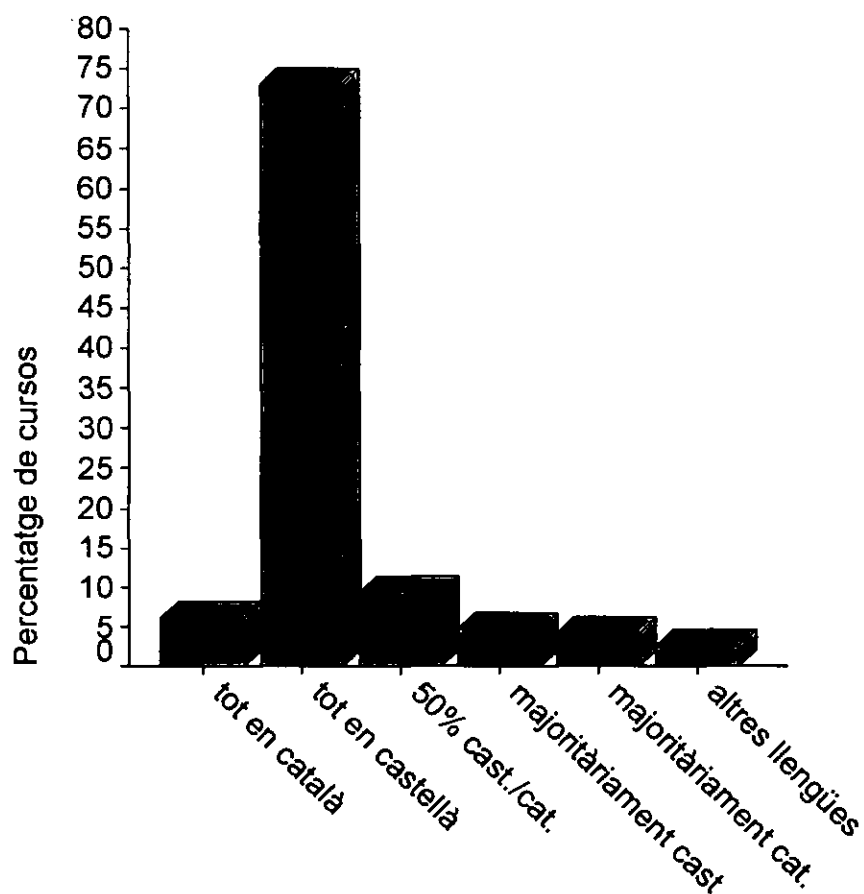
- La docència és totalment en castellà
- La docència és totalment en català
- La docència és aproximadament meitat en català i meitat en castellà
- La majoria de la docència és en castellà
- La majoria de la docència és en català
- Es fa una altra llengua per a la docència distinta del català i el castellà

Segons aquests casos, els resultats són els següents:

El 73,1% dels estudis de màsters i postgraus que s'imparteixen a les universitats de Catalunya s'imparteixen exclusivament en castellà. Contràriament, només el 6,2% de tots aquests estudis es fan completament en català.

La resta de categories, les presentem gràficament a continuació.

L'ús del català a la docència de màsters i posgraus

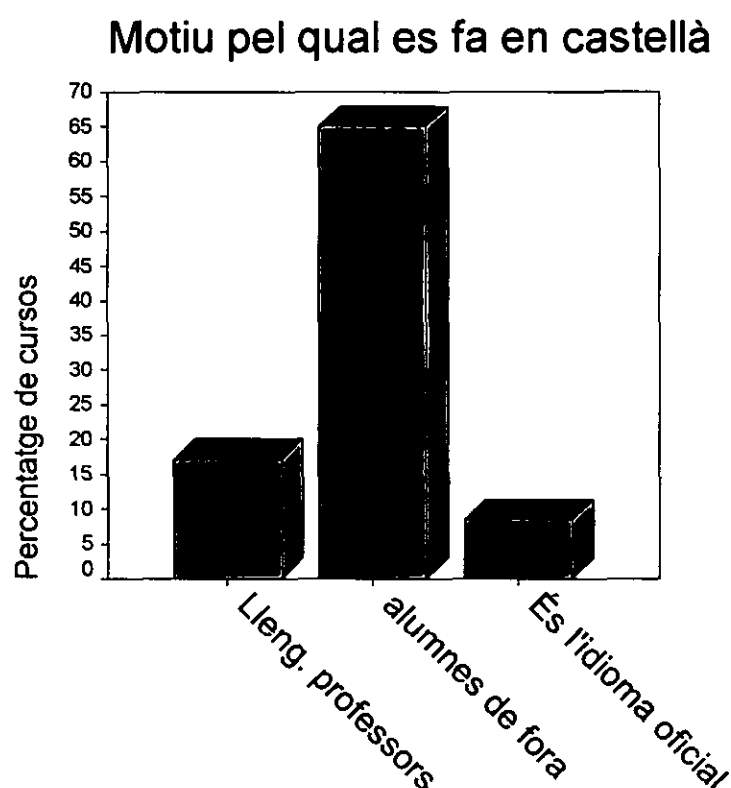
Llegenda:

- El 73,1% dels cursos es fan totalment en castellà
- El 6,2% dels cursos es fan totalment en català
- El 9,3% dels cursos fan les classes aproximadament meitat en català i meitat en castellà
- El 4,7% dels cursos fan la majoria de les classes en català
- El 4,2% dels cursos fan la majoria de les classes en castellà
- El 2,5% dels cursos fan les classes majoritàriament en una altra llengua (anglès, francès, italià).

Si a la introducció d'aquest estudi parlàvem de la preocupació que generava en amplis sectors de la sociolingüística la situació del català a les universitats, referint-nos als estudis de primer i segon cicle, diplomatures i llicenciatures, ara tenim un nou element d'anàlisi que no solament no ve a confirmar aquesta creixent preocupació, sinó que es pot convertir fàcilment en un drama.

Hem de tenir ben present que no estem davant d'una situació estàtica, sinó davant d'un procés dinàmic i constantment canviant. A més a més, aquests canvis es produeixen a una gran velocitat.

El dibuix mental que ens podem fer de tota aquesta història és el següent. Ens trobem en una accelerada cursa cap a la substitució lingüística del català pel castellà en els estudis màsters i de postgrau a Catalunya. Per tant, no ens hem de prendre aquestes dades com un fet per estàtic, sinó com una evolució. Així ho constatarem amb les dades que presentarem ara i així ens ho han confirmat la majoria de fonts consultades. Més endavant reprendrem aquest raonament. Mentrestant, vegem ara quines són les causes que addueixen els responsables dels estudis quan se'ls pregunta perquè s'imparteix la docència totalment o parcialment en castellà.

Llegenda:

- Perquè és la llengua dels professors: 18,9%
- Perquè tenim alumnes de fora: 69,3%
- Perquè és l'idioma oficial del programa: 11,8%

Aquestes dades es refereixen exclusivament als ensenyaments que es fan totalment en castellà, majoritàriament en castellà o aproximadament un 50% en castellà.

Si atenem a les xifres expressades al gràfic, podem fer-nos una idea de l'impacte que té l'arribada d'estudiants no-catalanoparlants a les aules dels màsters i postgraus de Catalunya. Fins a un 69,3% dels estudis es fan en castellà per aquest motiu, mentre que un 18,9% ho atribueixen a què és la llengua dels professors i un 11,8% assumeixen el castellà com a llengua "oficial" del curs⁵.

Aquests resultats són relativament senzills d'interpretar si tornem a reprendre l'argumentació anterior. L'ús de la llengua catalana als cursos de màsters i postgraus de Catalunya està subjecte a una dinàmica. En un primer estadi, molts cursos comencen en català, en una segona evolució, atreuen estudiants i professors no-catalanoparlants i canvien l'ensenyament al castellà. El final de tota aquesta història és quan el programa ja oficialitza el castellà com a idioma propi i ja elabora material docent i programes exclusivament en castellà. No fos cosa vingués algú i es pensés que pot cursar les classes en català. Les tres categories de resposta s'ajusten a aquesta dinàmica perfectament.

Fa alguns anys, algú va comentar que mai es podria arribar a estudiar física nuclear en català. En aquell moment, tothom feia la mitja rialla pensant que bé, que física nuclear seria potser no, però que en molts altres camps, la majoria, el català no solament era una llengua vàlida per a l'aprenentatge, sinó que importants estudis s'havien fet i es feien en la nostra llengua en molts altres camps d'especialització.

Doncs si d'especialització volem parlar, de mestratges i postgraus que precisament ofereixen l'especialitat com a una excel·lència en un mercat cada cop més competitiu, sembla que ho haurem de fer en castellà.

Ara ja no parlem de física nuclear. Ara parlem de cultura, d'informàtica, d'arquitectura, de cinema, de medi ambient, i de moltíssimes matèries que ara no es poden estudiar en català als estudis de tercer cicle de les universitats catalanes.

Tornant a les dades estrictament estadístiques, el que s'observa indiscutiblement és la importància, la rellevància i l'enorme impacte que té la mobilitat sobre l'ús del català als màsters i postgraus a Catalunya. Un impacte que directament afecta gairebé al

⁵ Per idioma oficial del curs donem a entendre aquells cursos que ja tenen establert que el curs es fa en castellà, independentment d'altres factors. Per això, i de la mateixa manera que a les altres dues opcions de resposta, es pot parlar que en molts casos es conjuguen dues o fins i tot les tres categories. Per exemple, molts estudis tenen, a més d'alumnes de fora, professors de fora o no-catalanoparlants. Amb tot, s'ha intentat prioritzar una opció de resposta, per poder analitzar millor les dades obtingudes, és a dir, per fer-les més operatives.

70% dels cursos. És a dir, que la factura de la mobilitat és ben cara. Caríssima diríem nosaltres.

Una altra dada rellevant, és la llengua dels professors. Estem parlant que el 18,9% de les classes de tercer cicle es fan en castellà perquè els ensenyants la tenen com a llengua pròpia i de treball. És a dir, que molts d'aquests professors, tot i tenir la condició de funcionaris públics que fan feina a les universitats catalanes (en el cas de les universitats públiques) i se suposa que han hagut de passar proves de coneixement del català, no usen mai aquesta llengua en les seves hores lectives.

Els tercers en discòrdia són els cursos que directament i sense miraments nomenen el castellà com a llengua oficial del programa. I què vol dir això? Què un estudiant que s'expressa en català no ho pot fer a aquests cursos? De no ser que vulgui posar un litigi als responsables dels estudis, doncs sí. És així. Durant aquests mesos d'investigació hem sentit històries (i en tenim a més a més l'experiència pròpia) que són sorprenents. Als alumnes que se'ls ha ocorregut expressar-se en català en alguns màsters i postgraus se'ls ha titllat directament de fonamentalistes i insolidaris. També d'aquest tema en parlarem en profunditat més endavant.

Una altra dada important recollida per aquest estudi és la procedència dels alumnes de fora dels Països Catalans als mestratges i als cursos de postgraus. El següent gràfic expressa en percentatges les zones geogràfiques d'on procedeix l'alumnat. Ja podem veure que la presència d'estudiants procedents dels països llatinoamericans (principalment Mèxic, Perú, Veneçuela, Colòmbia, Xile i Argentina) és molt important. Fins al 61,1% dels alumnes que venen de fora dels territoris de parla catalana venen d'aquests països, mentre que només el 16,3% procedeixen de la resta de l'Estat, el 13,6 de la Unió Europea i el 9% de la resta del món.

Aquesta dada és absolutament rellevant, perquè ens permet, si és que algú vol fer alguna cosa per posar remei a aquesta situació, actuar, informar i desenvolupar les polítiques lingüístiques necessàries en una zona molt concreta: Llatinoamèrica.

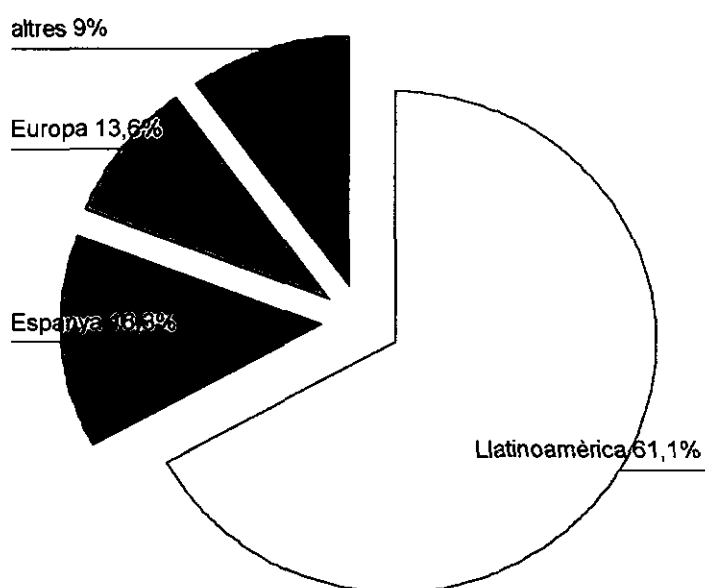
L'impacte és tan important, que els principals centres adscrits a les principals universitats de Catalunya ja han obert delegacions a alguns d'aquests països del continent americà.

Per a aquelles persones que hem cursat algun màster o postgrau a Catalunya, realment és una situació que impressiona. Les raons que porten tota aquesta gent a les nostres

contrades són motiu d'un estudi apart. Pel que sembla, la majoria d'aquestes persones són gent de classe social alta, que venen a estudiar aquí pel mateix motiu que als anys seixanta els estudiants d'aquí que podien se n'anaven als Estats Units, a França o a Anglaterra a fer cursos d'especialització.

Tots els estudiants llatinoamericans suposen una font de recursos molt important per als centres i universitats que els acullen. Per això, com ja hem dit abans, no és estrany que molts d'aquests centres i universitats hagin multiplicat exponencialment en els darrers anys els esforços per atraure aquests estudiants.

Procedència dels alumnes de fora dels Països Catalans

Evidentment, l'afinitat dels estudiants llatinoamericans amb els ensenyaments de tercer cicle de Catalunya té a veure, i molt, amb l'idioma. La majoria d'ells venen a Catalunya perquè l'idioma no els suposa cap barrera, perquè venen amb la idea que aquí l'ensenyament és en castellà. Per això, i amb la intenció que el català no en faci de les seves, molts programes ofereixen ja, a pàgines web i fulletons, la informació sobre el curs exclusivament en castellà, i ja indiquen que les classes són també en castellà. D'aquesta manera s'estalvien que algun estudiant de fora pugui pensar que tindrà problemes amb la llengua. Aquesta actitud és absolutament lògica. Si un es

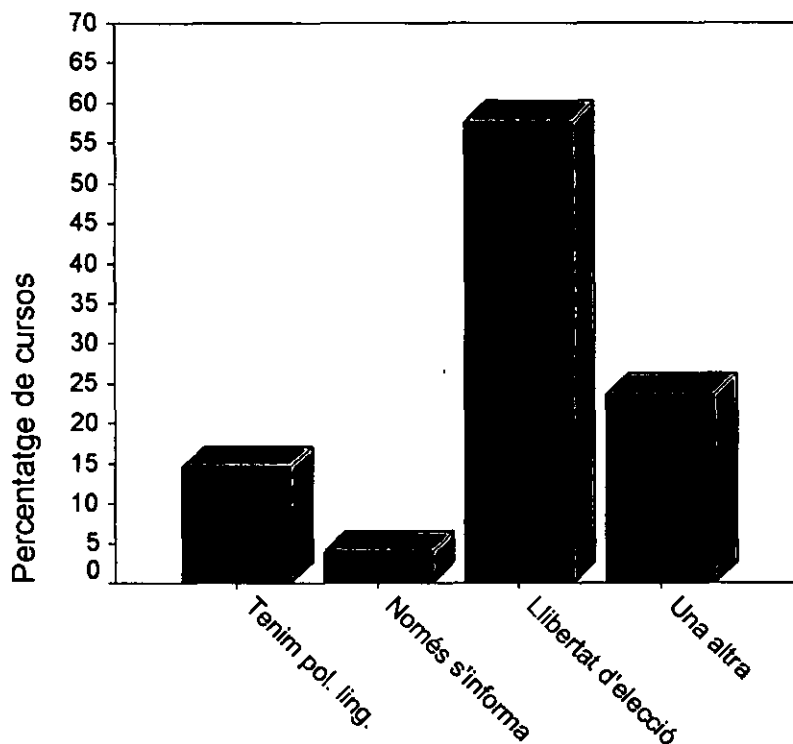
gasta posem per cas 20.000 euros entre viatges, allotjament i matrícula per venir a fer un curs d'especialització el darrer que necessita és no entendre les classes.

Per tant, hi ha una convergència d'interessos entre els promotors dels estudis i els clients, cosa que al cap i a la fi ens torna al que comentàvem a la introducció, és a dir, que el liberalisme lingüístic ha entrat amb força. Els diners manen, i si la gent que omple les classes les volen en castellà, doncs tot en castellà. Aquesta és la mercantilització de la llengua. És la plasmació d'allò que alguns han vingut defensant durant molt de temps: les llengües serveixen per comunicar-se i no per posar barreres, que és el mateix que dir que no cal tocar els nassos amb el català si en castellà tot va com una seda.

Pel que fa a la predisposició dels estudiants que venen de fora, evidentment hi ha de tot i tampoc no és objectiu d'aquest estudi entrar a debatre aquesta qüestió. N'hi ha que respecten el català, s'esforcen per entendre'ls i fins i tot l'arriben a parlar, i d'altres que simplement el veuen com un obstacle. En qualsevol cas, sembla que aquest no és precisament el problema. El primer que hauríem de saber és si els estudis tenen cap política lingüística al respecte, si aquests estudiants reben informació sobre l'existència del català i sobre el seu ús.

Per això, també s'ha inserit una variable en aquesta investigació per conèixer en quina situació ens trobem. Vegem tot seguit aquestes dades, reflectides a la taula següent.

Política lingüística del curs

Llegenda:

- Tenim una política lingüística determinada, amb un sistema d'informació amb material i classes de suport: 14,6%
- S'informa als alumnes de les particularitats lingüístiques de Catalunya, però no tenim cap política concreta: 3,9%
- Els alumnes i els professors elegeixen la llengua i no tenim cap sistema d'informació ni cap curs ni material de suport: 57,7%
- Una altra: 23,8%

Al 57,7% dels cursos ni tan sols s'informa de les particularitats lingüístiques de Catalunya. En aquests cursos, professors i alumnes segueixen el criteri que volen i elegeixen la llengua de la docència. Això a la pràctica es tradueix en fer les classes en castellà sense cap complex ni condició. Si atenem a les dades anteriors, que ens serveixen per fer-nos una idea de l'afluència d'estudiants llatinoamericans, la lògica és fulminant. Si la intenció d'un nombre molt elevat de cursos és atraure estudiants d'aquella zona geogràfica, de la resta de l'Estat o d'Europa, és lògic que la majoria adoptin l'actitud de defugir del conflicte lingüístic i passar-se directament al castellà i per avall tot. No és precisament una novetat això dins de l'àmbit geogràfic de la llengua catalana. Especialment als mitjans de comunicació i sobretot al País Valencià,

a les Illes i a la Franja s'opta pel castellà per no tenir problemes amb el català a nivell de criteris, sovint esquitxats d'ideologia política. Per tant, aquesta és una solució ben coneguda arreu dels Països Catalans. Davant de possibles problemes amb l'ús del català, ens passem al castellà i tothom tan tranquil i tan content.

Contràriament a tot això, trobem que hi ha un 14,6% dels estudis de mestratge i de postgrau que ofereixen informació i cursos de suport als estudiants no catalanoparlants. Si des del Consell Interuniversitari, les mateixes universitats i la Conselleria d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació es va fer un esforç per generalitzar aquests materials i cursos d'integració i suport a la llengua catalana, aquesta dada posa de manifest que, de moment, el resultat és un fracàs sense pal·liatius, al menys pel que fa als estudis de tercer cicle.

Juntament amb això, trobem que a un 3,9% dels cursos s'informa de les particularitats lingüístiques de Catalunya, en concret de la dualitat de llengua a la nostra societat, però no s'adreça als estudiants a fer cap curs ni se'ls dona cap tipus de material de suport per donar-los a conèixer el català.

La resposta "una altra", que concentra el 23,8% dels estudis, es refereix a la multitud de situacions i particularitats que podem trobar a molts cursos, i que no es poden sistematitzar totes. Per exemple, en aquesta categoria hem inclòs aquells estudis que al qüestionari no contesten aquesta pregunta. La majoria d'aquests casos és, perquè el curs ja és oficialment i directament en castellà, i per tant no tenen cap tipus de necessitat de fer ni d'informar de cursos paral·lels de normalització o integració lingüística. També en aquesta categoria s'han inclòs alguns cursos que sí que tenen cursos pensats per a la integració i la comprensió lingüística, però en llengua castellana. Aquests cursos, dirigits principalment a estudiants europeus i del Nord d'Àfrica, ofereixen material i informació per una major comprensió del castellà.

Això, a nivell pràctic, suposa un incompliment flagrant dels Plans de normalització lingüística de les universitats catalanes, dels seus mateixos estatuts i de la Llei de Normalització Lingüística vigent. Aquest és el preu de l'ambigüitat, tan celebrada moltes vegades des de la perspectiva del consens, així és que si volem fer-hi alguna cosa, ja podem anar pensant en alguna altra recepta.

Per acabar aquesta primera part, encara hem de fer una darrera consideració. Pensem, que tot i que hem procurat fer les comprovacions oportunes (sobre el 15% dels cursos), a totes les dades que hem presentat s'hi podria afegir un factor corrector.

La majoria d'aquestes dades s'han obtingut a partir de la informació facilitada directament pels responsables dels estudis. En alguns casos, del que ens han dit a la realitat hi ha un tros. Un tros ben llarg. A Catalunya, i en un àmbit tan compromès com la Universitat, molts coordinadors i professors saben que el que és políticament correcte, és fer, sobretot a les universitats públiques, els estudis de tercer cicle majoritàriament en català. Dissortadament no sempre és així. Si tinguéssim els recursos i el temps necessari per ampliar les comprovacions, podríem estar parlant de què la presència del català a aquests cursos és encara més baixa del què diuen els resultats que hem presentat més amunt. Per exemple, en alguns, per no dir molts cursos que responen que es fan meitat en català i meitat en castellà, realment es fan completament en castellà.

Per això haguéssim pogut aplicar a tots els resultats un factor corrector rebaixant clarament les expectatives de l'ús del català. Però no hem fet. I no ho hem fet perquè ja semblen prou preocupants les dades que tenim entre mans i tanmateix no cal fer més sang de la que hi ha. Però sí que convindria tenir ben present que molt probablement la situació real, classe per classe, pot ser encara més dramàtica per a la llengua catalana.

Segmentació dels resultats

El preu dels cursos.

Si fem cas del raonament que fèiem a la introducció on explicàvem que el conjunt de màsters i postgraus s'han convertit en una font molt important de recursos per a centres d'ensenyament superior i universitats. Davant de la insuficient demanda local, molts d'aquests estudis han trobat un filó en els estudiants vinguts de fora de Catalunya.

També hem precisat que una bona part d'aquests estudiants són individus de classe mitja-alta o de classe alta directament, capaços de pagar matrícules de més de 6.000 euros, a més a més de l'estada a Catalunya i totes les despeses associades.

Seguint aquest argument podrem observar a la taula següent (pàg. seg.) l'ús de la llengua catalana per segments, segons el preu dels cursos.

Els estudis que es fan exclusivament en castellà guanyen en tots els intervals de preus dels cursos i són especialment hegemònics en les categories superiors. Aquesta segmentació demostra que l'ús del català, en qualsevol dels casos, únicament té algun tipus de presència en aquells estudis que estan per sota dels 3.500 euros (tret de molt pocs casos).

A partir d'aquests 3.500 euros, la presència del català és senzillament testimonial, mentre que l'ús del castellà esdevé gairebé hegemònic. Amb aquest panorama, sembla clar que si volem parlar de coses serioses (que en la lògica del mercat són les coses que valen molts diners) ho haurem de fer en castellà.

No incidirem més en analitzar la taula de resultats que estem comentant, perquè simplement es comenta per ella mateixa. Només farem una darrera puntualització. És evident que el procés de substitució lingüística es troba en un estadi molt avançat, i sense por a equivocar-nos podem dir que mols dels estudis que aguanten la llengua catalana com a llengua vehicular són precisament aquells que no es basen en els diners, sinó en la formació propera i ajustada a la realitat de Catalunya. En alguns casos, professors i coordinadors d'aquests màsters i postgraus ja ens han fet saber mitjançant correu escrit que els costa molt d'aguantar el català per la pressió que fan els estudiants de fora, i que alguns d'aquests estudis han optat per mantenir-se fermes

en la seva opció. Ara bé, quan parlem de cursos amb matricules elevades, la història s'acaba ràpidament i s'entra en una forta dinàmica de mercantilització lingüística que porta immediatament a la marginació del català.

Preu del curs * Ús del català al curs

		Ús del català al curs						Total
		tot en català	tot en castellà	es fa la meitat en castellà i la meitat en català, aprox.	la majoria de les classes són en català	la majoria de les classes són en castellà	S'usa una altra llengua (en, fr, it)	
Preu del curs	menys de 1.000	4 10,8%	22 59,5%	3 8,1%	4 10,8%	2 5,4%	2 5,4%	37 100,0%
	entre 1.000 i 2.000	22 11,0%	126 63,0%	29 14,5%	10 5,0%	12 6,0%	1 ,5%	200 100,0%
	entre 2.000 i 3. 500	13 7,5%	134 77,0%	16 9,2%	7 4,0%	3 1,7%	1 ,6%	174 100,0%
	entre 3.500 i 5.000	2 1,4%	113 77,4%	12 8,2%	8 5,5%	9 6,2%	2 1,4%	146 100,0%
	entre 5.000 i 7.000	3 3,6%	69 83,1%	4 4,8%	3 3,6%	4 4,8%		83 100,0%
	entre 7.000 i 10.000		31 81,6%	1 2,6%			6 15,8%	38 100,0%
	entre 10.000 i 15.000		7 63,6%	1 9,1%			3 27,3%	11 100,0%
	més de 15.000		4 80,0%		1 20,0%			5 100,0%
	ns	1 3,6%	22 78,6%	1 3,6%	1 3,6%		3 10,7%	28 100,0%
Total		45 6,2%	528 73,1%	67 9,3%	34 4,7%	30 4,2%	18 2,5%	722 100,0%

L'àrea de coneixement

Una de les tasques més difícils d'aquesta investigació ha estat la de segmentar i classificar els estudis inscrivint-los en categories de coneixement. Com tots sabem, els màsters i postgraus són cursos d'alta especialització que tenen majoritàriament un caràcter interdisciplinari. Per això, hem seguit un criteri personal, però per entendre'ns hem seguit més o menys la classificació que usa la Universitat de Barcelona.

Amb tot, a la taula i gràfic adjunt podrem observar amb deteniment quines són les àrees més afectades per la substitució lingüística i, en el seu defecte, quines són les temàtiques on el català encara conserva certa presència.

Amb l'objectiu de fer els resultats més operatius, ens limitarem a comentar els estudis que es fan completament en català o completament en castellà per a les àrees més significatives per la seva desviació de la mitja. En qualsevol cas, a la mateixa taula es poden observar tots els percentatges.

Aquestes que nomenarem a continuació són les àrees temàtiques on els estudis de màsters i postgraus que es fan totalment en castellà tenen un percentatge que converteix aquesta llengua en gairebé hegemònica. Diem hegemònica perquè gairebé en totes les àrees de coneixement la situació del català és molt precària, però concretament en aquestes, és dramàtica.

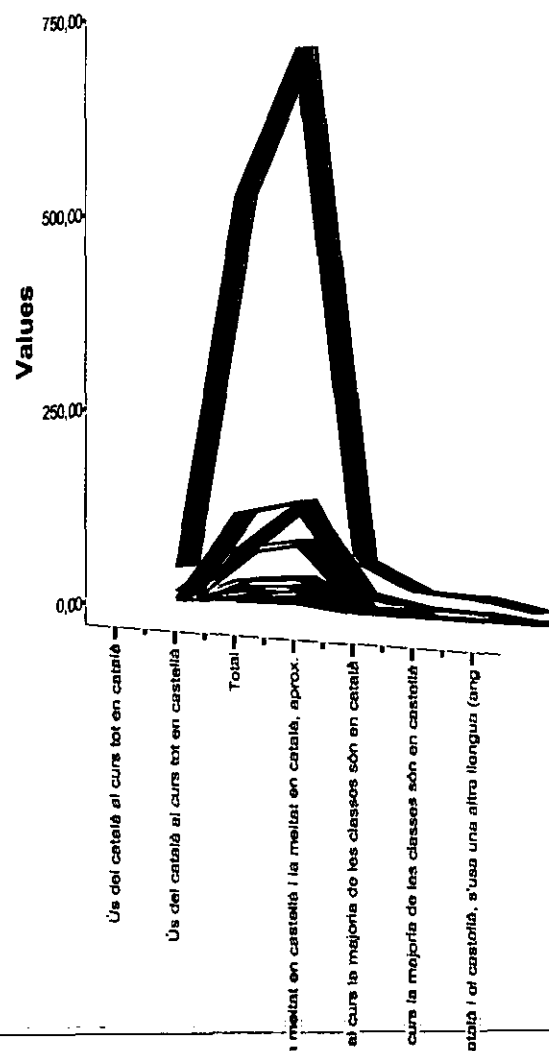
Activitat física i esport (92,3%), Farmàcia, nutrició i alimentació (91,7%), Ciències experimentals (86,2%), Economia, màrqueting i empresa (85,7%) i Cultura, patrimoni i turisme (84,2%) completen aquesta llista negra de les titulacions on es fan més cursos totalment en castellà. Les demés tampoc és que estiguin molt lluny d'aquestes dades, com per exemple Dret i jurisprudència (81,0%), però si més no encara s'aguanten per alguna banda.

Pel que respecta a les àrees amb més presència del català, podem citar Psicologia i ciències del comportament (15,8%) o Gestió de les organitzacions (15,2%) com els segments on més estudis es fan completament en català. La resta, més val deixar-ho estar.

Àrea Temàtica * Ús del català al curs

		Ús del català al curs						Total
		tot en català	tot en castellà	es fa la meitat en castellà i la meitat en català, aprox.	la majoria de les classes són en català	la majoria de les classes són en castellà	S'usa una altra llengua (en, fr, it)	
Àrea Temàtica	Activitat Física i Esport	1 7,7%	12 92,3%					13 100,0%
	Belles Arts i Humanitats		6 46,2%	3 23,1%	1 7,7%	3 23,1%		13 100,0%
	Ciències de la Salut	14 10,3%	73 53,7%	24 17,6%	11 8,1%	11 8,1%	3 2,2%	136 100,0%
	Ciències Experimentals		25 86,2%	2 6,9%		1 3,4%	1 3,4%	29 100,0%
	Cultura, Patrimoni i Turisme	1 2,6%	32 84,2%		3 7,9%		2 5,3%	38 100,0%
	Dret i Jurisprudència	1 2,4%	34 81,0%	2 4,8%	2 4,8%	2 4,8%	1 2,4%	42 100,0%
	Economia, Màrqueting i Empresa	6 4,3%	120 85,7%	5 3,6%	3 2,1%	1 ,7%	5 3,6%	140 100,0%
	Farmàcia, Nutrició i Alimentació		11 91,7%		1 8,3%			12 100,0%
	Filologia, Lingüística i Literatura		5 62,5%	2 25,0%		1 12,5%		8 100,0%
	Formació i Ciències de l'Educació	2 14,3%	8 57,1%	3 21,4%	1 7,1%			14 100,0%
	Gestió de les Organitzacions	5 15,2%	22 66,7%	3 9,1%	1 3,0%	2 6,1%		33 100,0%
	Medi Ambient, Prevenció i Seguretat	2 8,7%	18 78,3%	1 4,3%		2 8,7%		23 100,0%
	Psicologia i Ciències del Comportament	3 15,8%	7 36,8%	3 15,8%	3 15,8%	3 15,8%		19 100,0%
	Sistemes d'Informació i Comunicació	4 4,4%	75 83,3%	7 7,8%	1 1,1%	3 3,3%		90 100,0%
	Sociologia i Ciències Polítiques	4 14,8%	12 44,4%	6 22,2%	5 18,5%			27 100,0%
	construcció, arquitectura, urbanisme i enginyeria	2 2,4%	68 80,0%	6 7,1%	2 2,4%	1 1,2%	6 7,1%	85 100,0%
	Total	45 6,2%	528 73,1%	67 9,3%	34 4,7%	30 4,2%	18 2,5%	722 100,0%

Àrea Temàtica * Ús del català al curs

Àrea Temàtica

■ Activitat Física i Esport	■ Formació i Ciències de l'Educació
■ Belles Arts i Humanitats	■ Gestió de les Organitzacions
■ Ciències de la Salut	■ Medi Ambient, Prevenció i Seguretat
■ Ciències Experimentals	■ Psicologia i Ciències del Comportament
■ Cultura, Patrimoni i Turisme	□ Sistemes d'Informació i Comunicació
□ Dret i Jurisprudència	■ Sociologia i Ciències Polítiques
■ Economia, Màrqueting i Empresa	□ Construcció, arquitectura, urbanisme i enginyeria industrial
■ Farmàcia, Nutrició i Alimentació	■ Totes les àrees
■ Filologia, Lingüística i Literatura	

Resultats per màsters i postgraus

En aquest apartat explorarem les possibles diferències que hi ha entre els dos tipus d'ensenyaments de tercer cicle. La importància d'aquesta anàlisi rau en la diferència, no solament de preu que solen tenir ambdós tipus de cursos, sinó en les hores que manlleves cadascun. Un màster és un curs més extens, en hores, crèdits i pràctiques, mentre que un postgrau conté menys hores lectives, crèdits i extensió⁶.

Per tant, els màsters tenen en principi més rellevància pel que fa a la naturalesa pròpia del curs. Tanmateix el nombre de postgraus gairebé dobla els màsters, i per això aquesta diferència queda pràcticament esmorteïda.

Tot i que la diferència observada a la taula és subtil, també és rellevant. No tant per les diferències com per la dinàmica.

Als màsters, el percentatge dels estudis que es fan completament en castellà arriba al 75,6% del total de cursos, mentre que als estudis de postgrau aquest percentatge baixa fins al 70,2%.

Pel que fa a l'ús de la llengua catalana, les dades també confirmen aquesta darrera hipòtesi. Als cursos de màster el percentatge de programes que es fan totalment en català és només del 3,8% i pel que fa als postgraus aquest percentatge puja fins al 9,2%. Són dades que poden posar la pell de gallina, però de ben segur que també hi haurà algú que ni es despenitjarà. I encara n'hi ha d'altres que es passen el dia dient que al País Valencià la situació del català és alarmant. Doncs no sabem si és alarmant o no, però pel que fa a aquest àmbit, difícilment pot ser pitjor, i si ho és, tampoc serà per molta diferència.

Un altre fet que confirma la línia d'aquesta investigació és la relació entre el cost de l'estudi i l'ús del castellà. Com és lògic, la majoria dels màsters són molt més cars que els postgraus. Per tant, és lògic que els primers (seguint el raonament que hem fet més amunt) siguin més proclius al castellà que els segons.

⁶ En aquest estudi no ens hem aturat a definir ni explicitar les característiques d'uns i altres estudis, per raons d'espai i d'acotament. Aquesta informació es pot trobar a qualsevol de les pàgines web de les universitats catalanes.

Màster/Postgrau * Ús del català al curs

		Ús del català al curs						Total
		tot en català	tot en castellà	es fa la meitat en castellà i la meitat en català, aprox.	la majoria de les classes són en català	la majoria de les classes són en castellà	S'usa una altra llengua (en, fr, it)	
Tipologia	Màster	15 3,8%	300 75,6%	33 8,3%	16 4,0%	19 4,8%	14 3,5%	397 100,0%
	Postgrau	30 9,2%	228 70,2%	34 10,5%	18 5,5%	11 3,4%	4 1,2%	325 100,0%
Total		45 6,2%	528 73,1%	67 9,3%	34 4,7%	30 4,2%	18 2,5%	722 100,0%

Resultats per universitats.

Després de fer un repàs global a les dades obtingudes per aquesta investigació, ens centrarem ara a presentar i a analitzar els resultats segmentant-los per cadascuna de les universitats de Catalunya, públiques i privades.

Hem de recordar que molts estudis no s'imparteixen directament per les universitats, sinó que aquestes adscriuen molts centres de formació que gaudeixen de la cobertura de la universitat. D'altra manera no podrien oferir títols oficials. Aquest és un entramat propi de les millors històries burocràtiques a nivell europeu. En principi, el que és cert és que tots aquests centres adscrits tenen l'obligació de sotmetre's a la normativa universitària que els dona cobertura. Pel que hem pogut veure durant aquesta investigació, alguns d'aquests centres es passen la normativa per on els convé, especialment pel que fa a plans i a normalització lingüística. No sabem exactament quina és la paraula que podria definir aquesta xarxa de centres, instituts i fundacions, però el que primer que hem pogut observar és que s'hi mouen molts diners i molts professors hi fan unes bones hores fora de l'horari universitari i a canvi d'una bona remuneració.

Particularment, no tenim res en contra de què tothom tregui el major profit de la seva vida professional, altra cosa és que per treure'n aquest profit es trepitgi el català i a sobre, amb el consentiment i el suport tàcit de les universitats públiques catalanes, que òbviament paguem amb els nostres impostos i que en molts casos, quan se'ls ha preguntat per l'ús de la nostra llengua han mirat cap a un altre costat i s'han pensat que si no ho deien ningú no se n'entemaria. No obstant això, a l'altre costat de la balança hi ha hagut molta gent que ha col·laborat i que ens ha facilitat molt la nostra feina, per tal de poder presentar els resultats que ara finalment tothom pot llegir.

El panorama universitari català està format per dotze universitats, set de titularitat pública i cinc de titularitat privada, tot i que aquesta frontera cada cop és més lleugera. Les set universitats públiques són:

UB-Universitat de Barcelona

UAB-Universitat Autònoma de Barcelona

UPC-Universitat Politècnica de Catalunya

UPF-Universitat Pompeu Fabra

URV-Universitat Rovira i Virgili

UdL-Universitat de Lleida

UdG-Universitat de Girona

I les cinc de titularitat privada són:

URL-Universitat Ramon Llull

UOC-Universitat Oberta de Catalunya

UVIC-Universitat de Vic

UIC-Universitat Internacional de Catalunya

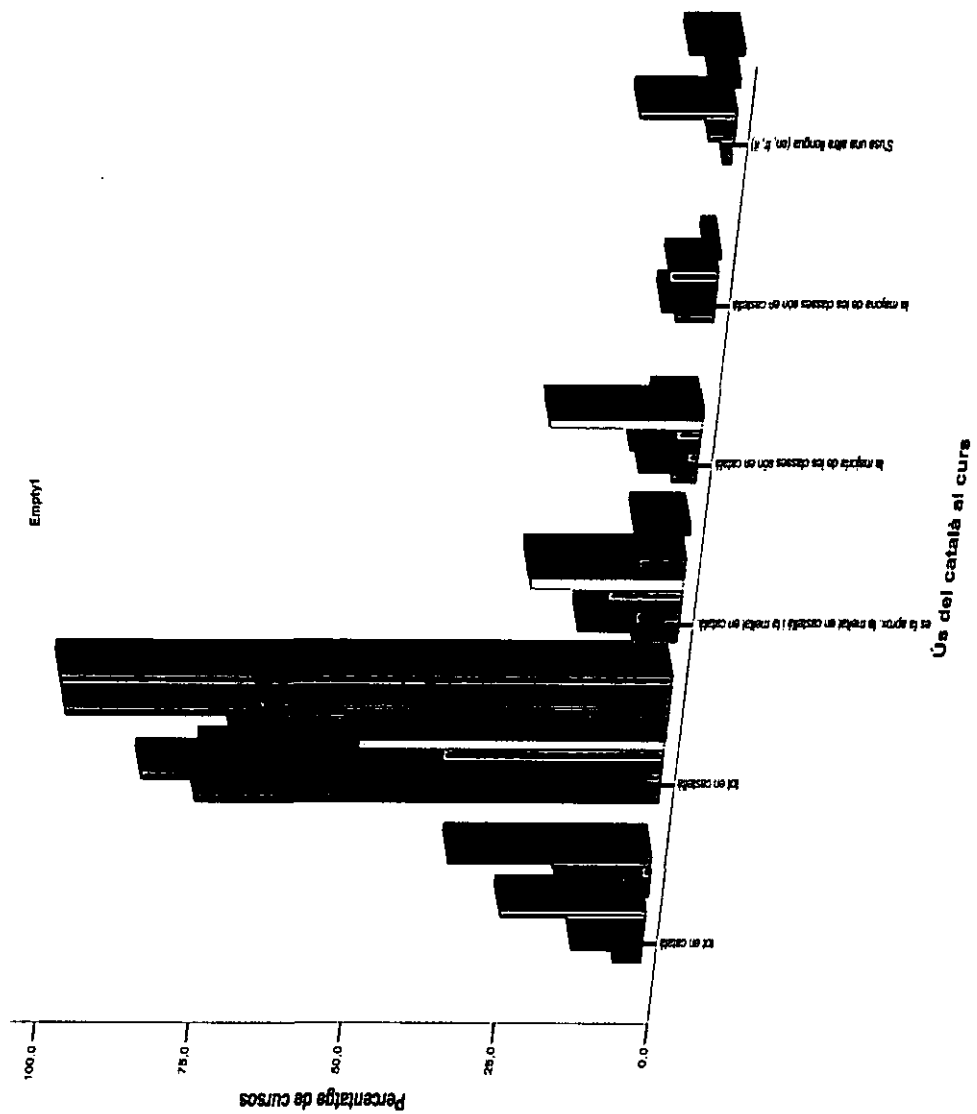
CEU-Universitat Abat Oliva

I els resultats obtinguts comparativament i per a cada universitat són els següents:

Universitat * Ús del català al curs

				es fa aprox. la meitat en castellà i la meitat en català.	la majoria de les classes són en català	la majoria de les classes són en castellà	S'usa una altra llengua (en, fr, it)	Total
		tot en català	tot en castellà					
Universitat	UB	4,7%	75,9%	7,5%	4,0%	6,3%	1,6%	253 100,0%
	UAB	11,7%	53,4%	16,5%	9,7%	8,7%		103 100,0%
	UPC	,9%	85,0%	7,1%	1,8%	,9%	4,4%	113 100,0%
	UPF	1,9%	75,0%	5,8%	11,5%	1,9%	3,8%	52 100,0%
	UDG	24,0%	36,0%	12,0%	4,0%	8,0%	16,0%	25 100,0%
	UDL		50,0%	25,0%	25,0%			8 100,0%
	URV	12,8%	51,3%	25,6%	7,7%	2,6%		39 100,0%
	URL	15,4%	71,8%	7,7%			5,1%	39 100,0%
	UOC	1,4%	98,6%					69 100,0%
	UVIC	33,3%	66,7%					3 100,0%
	UIC		81,8%	9,1%			9,1%	11 100,0%
	Abat Oliva CEU		100,0%					3 100,0%
	INTERUNIVERSITARI		75,0%	1				4 100,0%
Total		45 6,2%	528 73,1%	67 9,3%	34 4,7%	30 4,2%	18 2,5%	722 100,0%

Universität
 Universität US
 Universität UAG
 Universität UPC
 Universität UPR
 Universität UDO
 Universität UDL
 Universität UNY
 Universität UPR
 Universität UOC
 Universität UMC
 Universität UC
 Universität Aoi Ohe OCU

Després d'il·lustrar-nos amb els percentatges i la representació gràfica de quin és l'ús del català i del castellà als màsters i postgraus de les nostres universitats, intentarem analitzar quines són les principals característiques que afecten a cada Institució. Per això, val la pena tenir en consideració dos eixos analítics. El primer rau en la importància d'uns i altres percentatges. La Universitat de Barcelona té un percentatge de cursos completament en català del 4,7%, mentre que, per exemple la Universitat Pompeu Fabra, no arriba al 2%. Per la seva banda, la Universitat Politècnica de Catalunya no arriba ni al 1%, és a dir, que pràcticament no hi ha estudis integralment en català.

Si enfoquem aquesta comparativa des del punt de vista de l'impacte social que tenen uns i altres percentatges, hem de tenir en compte que no és el mateix parlar d'una institució com la Universitat de Barcelona que de la Universitat Ramon Llull, per exemple. Ens estem referint simplement a una anàlisi quantitativa. El nombre de cursos, d'estudiants i de professors que trobem a la UB gairebé multiplica per sis el volum que pot manejar la URL. No volem dir amb això que unes dades siguin més rellevant que unes altres, però sí que tenen una major incidència quantitativa.

Un altre enfocament important que hem de tenir ben present és la concentració territorial. La majoria d'universitats (i també les que presenten uns percentatges d'ús del català més baixos) se situen a Barcelona, mentre que aquelles que presenten un ús del català més notori són les universitats d'altres ciutats de Catalunya (concretament Girona i Vic).

Pel que fa a la Universitat de Lleida, els resultats s'han d'interpretar amb precaució. El motiu és la baixa resposta que hem tingut a l'hora de recollir les dades necessàries per a aquesta investigació. No hi ha hagut manera de cobrir més del 80% dels estudis, per molts esforços que hi hem dedicat. No obstant això, els resultats són el reflex dels programes dels quals hem pogut obtenir informació.

En els casos de la Universitat Internacional de Catalunya i la Universitat Abat Oliba, el percentatge d'estudis que s'imparteixen íntegrament en català és, com hem vist, zero. En ambdós casos, s'han cobert entre el 90% i el 100% dels estudis i per tant el marge d'error és molt baix.

Un altre cas especialment crític per a la llengua catalana és la Universitat Politècnica de Catalunya. I ho és, perquè aquesta institució oferta títols en camps d'especialitat molt concrets, com ara construcció, urbanisme, arquitectura i enginyeries, on el català és poc més que una llengua anecdòtica.

En la majoria dels casos on el castellà ja és pràcticament la llengua exclusiva de la docència, la concentració d'estudiants vinguts de fora de Catalunya és molt alta. Si reprenen el fil de les dinàmiques i els processos, podríem dir que hi ha universitats, com la UPC, la UOC, la UIC, la UPF i l'Abat Oliva, que ja es troben gairebé al final de completar el procés de substitució lingüística. La UAB, la UB, la UDL i la URL també estan ben a prop de creuar la línia d'arribada.

Contràriament a aquests casos, trobem encara tres universitats on els estudis fets completament en català encara aguanten percentatges superiors al 10%. Són la UdG, la URV i la Universitat de Vic. Aquest darrer cas és precisament la Universitat on el català té una major vitalitat.

En el cas de la UdG, tot i que encara té uns percentatges d'ús del català important, s'aprecia una creixent voluntat d'internacionalització dels seus programes i per tant de l'entrada de llengües distintes al català, i fins i tot al castellà en la docència. Ja veurem com evoluciona la UdG en els propers anys.

Si seguim analitzant els resultats des de la perspectiva d'entendre aquestes dades com un punt en un procés i no com a una situació estàtica, podrem apreciar un raonament molt curiós. Si la situació actual de l'ensenyament superior, tant públic com privat, es troba en un context cada cop més creixent de competència entre els centres docents, siguin universitats o centres adscrits, és ben probable, per no dir una altra cosa, que en un futur molt proper, per poc que l'arribada d'estudiants de fora es mantingui, o fins i tot s'incrementi, la presència del català en aquests àmbits docents pot arribar al testimonialisme més absolut, o fins i tot a la seva eradicació total, com de fet ja passa en un nombre molt important de centres i de cursos.

Si algú legítimament té dubtes de la validesa d'aquesta hipòtesi, pot en deu minuts fer una volta per les pàgines web d'alguns centres d'ensenyament superior o per les pàgines web específiques d'alguns màsters i postgraus i veurà com el català ja ha desaparegut. No solament com a llengua de docència, sinó com a llengua informativa.

Fa alguns anys, hi havia una sensació general d'engany, en la mesura en què molts estudiants catalans es matriculaven a cursos sense que ningú els informés de què aquell curs era en castellà, bé perquè hi havia estudiants de fora, bé perquè el professorat no usava el català. En aquell moment es va començar a formar el que ara ja és, en molts casos, un tema "superat". Efectivament ara ja s'han deixat d'històries i de possibles protestes i han consumat el canvi lingüístic en tots els terrenys. I així, tal com ja hem dit abans, s'estalvien possibles problemes.

Mentrestant, l'estudiant catalanoparlant (dels que no canvien de llengua, no dels que acusen els seus propis companys de fonamentalistes i radicals) es troba enmig d'una situació que, sense voler-ho, es troba havent pagat una bona suma de diners per rebre una formació en castellà, en una titulació que li atorga una universitat catalana, en territori català i ja no volem entrar en el particularisme de si és pública o privada.

Un altre tema rellevant sobre el qual podem treure algunes conclusions a partir d'aquest estudi, és l'ensenyament a distància.

També en aquest camp les universitats, fundacions, centres d'ensenyament superior i tot l'amalgama d'escoles que podem trobar a Catalunya s'han espavilat per ofertar un gran nombre de titulacions a distància. Ens referim, com és lògic, exclusivament a màsters i postgraus. En aquest segment de formació, les notícies per a la llengua catalana són més fredes que l'hivern rus.

Per tal d'il·lustrar aquesta idea, reproduïm a continuació una taula comparativa entre dos dels centres d'ensenyament a distància més importants de Catalunya. Parlem en aquest cas de la Universitat Oberta de Catalunya i de la UB Virtual.

Si a la taula anterior observàvem que a la UOC el 98,6% dels estudis de màster i postgrau s'imparteixen completament en castellà, a la UB Virtual aquest percentatge se situa en el 93,6%.

És a dir, que pel que fa a l'ensenyament virtual a través de la xarxa, ja podem deixar de fer comèdia d'intentar normalitzar el català, perquè això ja no ho arregla ningú. Per acabar d'adobar-ho tot, quan hem intentat recopilar informació sobre els usos lingüístics a la UB Virtual no solament no hem trobat impediments, sinó que directament ens han negat qualsevol informació al respecte. Tal vegada en aquest centre públic (no convé oblidar-ho això) sabien que aquestes dades són motiu per no estar especialment orgullosos del nivell d'ús del català dins de les seves aules.

Els centres d'ensenyament superior de Catalunya, uns exemples de mostra.

Fins ara hem estat analitzant els resultats d'aquesta investigació des de la perspectiva de les universitats catalanes, sens dubte els actors més importants dins del marc de l'ensenyament d'estudis de tercer cicle i per tant els seus màxims responsables

Ara ens aturarem a fer un cop d'ull als centres d'ensenyament superior que, sota la tutela de les universitats catalanes ofereixen cursos de màsters i postgrau. El nombre d'aquestes escoles és molt més alt del què un es pot imaginar. Per això, hem elaborat una taula descriptiva amb alguns dels centres d'estudis més rellevants de Catalunya. En teoria, a nivell lingüístic, els centres adscrits a universitats catalanes estan obligats a sotmetre's a la normativa de la universitat o universitats que els tutel·len.

No obstant això, a la taula que presentem a continuació, observarem que el castellà és absolutament hegemònic en molts d'aquests centres. De la mateixa manera que abans, per a una correcta anàlisi de les dades hem de tenir en compte la mida dels centres que mostrem i per tant, el nombre d'estudis que ofereixen. L'impacte global sobre l'ús del català no té la mateixa rellevància en un centre que imparteix cinquanta cursos que en un que n'imparteix quatre.

Pel que fa als percentatges d'ús del castellà en aquests centres, el primer que és evident és que la majoria d'ells estan molt per sobre de la mitjana del conjunt d'universitats. Per tant, la situació de la llengua catalana és justament la contrària. Només dos centres, la UB Virtual i l'INEFC tenen estudis (pocs, però en tenen) integralment en català. La resta de centres d'aquesta mostra significativa es limiten a tenir cursos on el català hi és present però sempre compartint les aules amb l'ús del castellà. Sovint i a la pràctica, en aquests casos el castellà acaba imposant-se, però aquest ja és un altre tema.

Els cinc centres que imparteixen tots els seus cursos exclusivament en castellà són, com podem veure, l'ICTA, l'EUTDH, l'EU-CETT, l'IUSC i l'Institut Químic de Sarrià.

Centre que imparteix els estudis * Motiu pel qual es fa en totalment o parcialment en castellà

		Motiu pel qual es fa en castellà o mixte				Total
		perquè és la llengua que usa el professorat	perquè tenim alumnes de fora	Perquè és l'idioma oficial del programa	exclòs (cursos en català)	
Centre	IDEC	14,0%	76,7%	4,7%	4,7%	100,0%
	Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya		83,3%		16,7%	100,0%
	altres	21,3%	54,1%		24,6%	100,0%
	Les Heures	25,0%	70,8%	4,2%		100,0%
	EU d'Estudis Empresarials	25,0%	66,7%		8,3%	100,0%
	Institut Universitari de l'Audiovisual (UPF)	9,1%	72,7%	9,1%	9,1%	100,0%
	Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals (ICTA)		100,0%			100,0%
	Escola Universitària de Turisme i Direcció		100,0%			100,0%
	EU d'Hoteleria i Turisme CETT		87,5%	12,5%		100,0%
	UB VIRTUAL			93,6%	6,4%	100,0%
	IUSC ((International University Study Center)	4,5%	95,5%			100,0%
	Institut Químic de Sarrià	100,0%				100,0%
	La Salle		100,0%			100,0%

Centre que imparteix els estudis * Motiu pel qual es fa en totalment o parcialment en castellà

		Motiu pel qual es fa en castellà o mixte				Total
		perquè és la llengua que usa el professorat	perquè tenim alumnes de fora	Perquè és l'idioma oficial del programa	exclòs (cursos en català)	
Centre	IDEC	14,0%	76,7%	4,7%	4,7%	100,0%
	Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya		83,3%		16,7%	100,0%
	altres	21,3%	54,1%		24,6%	100,0%
	Les Heures	25,0%	70,8%	4,2%		100,0%
	EU d'Estudis Empresarials	25,0%	66,7%		8,3%	100,0%
	Institut Universitari de l'Audiovisual (UPF)	9,1%	72,7%	9,1%	9,1%	100,0%
	Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals (ICTA)		100,0%			100,0%
	Escola Universitària de Turisme i Direcció		100,0%			100,0%
	EU d'Hoteleria i Turisme CETT		87,5%	12,5%		100,0%
	UB VIRTUAL			93,6%	6,4%	100,0%
	IUSC ((International University Study Center)	4,5%	95,5%			100,0%
	Institut Químic de Sarrià	100,0%				100,0%
	La Salle		100,0%			100,0%

Si la primera taula il·lustrava l'hegemonia del castellà per a aquests tipus d'estudis i en els centres representats, la segona taula posa en evidència una de les hipòtesis d'aquest estudi: que la mobilitat estudiantil escombra el català de la docència.

De fet, en aquells centres on hem obtingut més informació, es reconeix aquest extrem com un fet de causa-efecte i com una necessitat. Val a dir que també en alguns dels centres ja hi ha una preocupació efectiva per l'alarmant descens de la formació en català. El que passa, és que la balança és difícil d'equilibrar. Ens trobem davant d'una qüestió de diners i potser també davant d'una qüestió d'amplitud formativa. Aquest darrer argument és precisament és més estès entre els professionals del sector que analitzen aquesta situació. Precisament, tal com hem dit a la introducció, les conclusions de les Jornades sobre mobilitat i universitat, ja exposaven la necessitat d'enfortir i potenciar la mobilitat, que traduït a la pràctica, significa l'arribada massiva d'estudiants no-catalanoparlants.

En aquest context, també alguns centres i sobretot alguns professors i coordinadors dels centres han fet constar la manca de recursos i de mecanismes per adaptar lingüísticament un nombre tan gran d'estudiants en tan poc temps. Cal tenir present que estem parlant d'estades que poden anar d'un a dos anys i que realment és difícil que des del principi, aquests estudis es puguin impartir en català. Hi pot haver cursos o classes on els estudiants de fora, si es troben en minoria i tenen una predisposició positiva cap a la comprensió oral del català. Dissortadament per a la llengua catalana aquests casos són pocs, o molt pocs.

Reprenent l'observació de les dades que hem presentat a la darrera taula, podem veure com en la majoria dels cursos precisament la causa de l'hegemonia del castellà es deu a la presència dels estudiants de fora. Aquí, com a les universitats, també podem aplicar la teoria de la dinàmica o del procés de substitució lingüística. Quan indiquem "és l'idioma oficial del programa" ens referim a programes que ja estan predeterminats de fer-se en castellà. Això per una banda és bo, perquè l'alumne catalanoparlant no està exposat a sorpreses desagradables, però lògicament és una política nefasta per a la normalització del català.

Pel que fa a la resposta "és la llengua que usen els professors" no ens han d'alarmar pas les respostes. De fet, les dades són ben similars a les que podem observar a les distintes universitats catalanes, no ara, sinó des de fa molts anys.

En definitiva, amb les dades, gràfiques i taules que hem presentat hem pretès de posar damunt la taula els principals indicadors sobre l'ús del català en aquests tipus d'estudis i en els centres i universitats que els imparteixen.

Per acabar, cal constatar també les actituds dels professionals que fan feina en aquest àmbit. Com ja hem comentat més amunt, hem trobat de tot. Des de persones que han manifestat una certa preocupació pels nivells d'ús del català i del poc marge que tenen davant de la mobilitat estudiantil. En aquest sentit, no són poques les persones que s'han interessat pels resultats d'aquest estudi, a fi de conèixer quina és la situació real del català en aquest àmbit i quins són els possibles mecanismes de correcció que es poden portar a terme.

Per una altra banda, també ens hem trobat amb un important nombre de professionals que no solament no mostren cap tipus d'interès per revertir la situació, sinó que consideren del tot positiva la substitució lingüística en favor de la internacionalització dels màsters i postgraus de Catalunya.

Ens trobem doncs en un escenari difícil, que pot ser se'ns ha escapat de les mans i on pot ser ara és massa tard per actuar-hi. De moment, l'únic que podem fer és contemplar les dades que hem presentat, amb l'única voluntat de contribuir a trobar nous camins o vies que permetin fer un alè al català, si és que encara es pot reanimar.

Conclusions

Al principi d'aquest estudi dèiem que l'univers de l'ensenyament superior és un àmbit complex. Tanmateix, si ens centrem a parlar de màsters i de postgraus, de centres i universitats i de llengua catalana, aquest univers es torna encara més complicat.

Hi ha ben bé tres nivells d'anàlisi, sobre els quals hem fet menció a la introducció. Un primer àmbit legal i normatiu, un segon espai que afecta la docència i el coneixement i un tercer espai que fa referència a la lingüística.

En el primer eix d'anàlisi, la legalitat vigent, que té com a norma superior la Constitució i l'actual Estatut d'autonomia, no hi ha marge per a les interpretacions. Totes les normatives inferiors, fetes tant des del mateix govern de la Generalitat com des de les universitats s'han d'ajustar a les prerrogatives constitucionals i estatutàries. Per això, pel que fa específicament a la llengua catalana, ens toquem sempre amb el mateix: l'ús del català està subjecte sempre a la voluntarietat d'aquells que el saben parlar i escriure. La legalitat vigent estableix, com ja hem dit altres vegades, que si per mala sort tots els professors i alumnes de les universitats catalanes volguessin fer les classes en castellà no hi ha cap mecanisme legal per corregir-ho. No només no hi ha cap mecanisme, sinó que la llei protegeix específicament les persones que optin per aquesta via. Així, als Plans de normalització lingüística de les universitats catalanes o en el seu defecte als seus estatus, es produeix una contradicció. Per una banda, s'insta a potenciar l'ús del català en tots els àmbits de la seva competència, però, per una altra banda, s'explicita la llibertat dels professors d'elegir qualsevol de les dues llengües oficials en la seva activitat docent.

Els màsters i postgraus, com a ensenyaments superiors de tercer cicle i com a titulacions específicament universitàries, no escapen d'aquest context. És a dir, que amb la llei a la mà, ningú no pot retreure que per exemple es facin el 100% de les classes en castellà en centres públics i adscrits a universitats públiques. Aquesta és, probablement, la conclusió més categòrica per a la llengua catalana que podrem llegir arreu d'aquestes pàgines, però així és.

El segon àmbit al qual fèiem esment més amunt, és la perspectiva de la docència. Des de les instàncies universitàries, s'ha vingut defensant fermament la necessitat d'internacionalitzar màsters i postgraus, obrint-los a l'arribada d'estudiants de fora. L'argument defensat majoritàriament per sostenir aquesta posició és que, si no venen estudiants de fora, els de casa no poden anar enlloc. Això té certa raó dins del món

dels programes d'intercanvi, però no serveix per als estudis de màsters i postgraus, perquè en aquest àmbit no tenen cap rellevància els programes d'intercanvi. El que predomina en aquests cursos, són sistemes d'informació adreçats a captar estudiants de fora.

El tercer àmbit al qual fèiem referència rau en analitzar les conseqüències que tenen els altres dos factors sobre l'ús del català. La pregunta és, com hem pogut arribar a una situació de tanta precarietat del català, si les normatives universitàries han establert reiteradament que la llengua vehicular en l'ensenyament ha de ser el català i que se n'ha de potenciar l'ús en tots els àmbits?

La resposta, o una de les respostes és la manca de planificació. Durant anys, i és probable que això encara passi de forma generalitzada, molts estudiants han vingut a Catalunya amb un desconeixement total de la nostra realitat lingüística i més encara de la normativa universitària que estableix el català com a llengua vehicular i d'ús general. Car per a molts això ha estat una desagradable sorpresa, perquè un percentatge elevat d'aquests estudiants venien amb la idea d'aprendre el castellà.

Al nostre parer, aquesta situació s'ha repetit en l'àmbit dels màsters i postgraus que s'imparteixen a Catalunya, però amb uns altres condicionants. Un d'ells, tal vegada el més important, és que el creixement del nombre d'aquests estudis es deu, salvant les excel·lències formatives de molts cursos (reconeguts internacionalment) a les necessitats de finançament de les universitats. No podem saber exactament quants cursos d'aquest tipus s'ofertaven ara fa cinc anys, però de ben segur que en aquest espai de temps el seu nombre s'ha multiplicat com a mínim per tres. La raó és ben senzilla i la podem trobar en la informació que es facilita dels mateixos cursos. Molts pocs són una 6a edició o una 7a edició. La majoria, són primeres o segones edicions. En aquest sentit, i com a segona prova d'aquesta argumentació, trobem arreu un nombre significatiu de cursos que es posen a l'aparador, però que no s'arriben a fer per manca d'estudiants.

Per tant, totes les anàlisis que es facin sobre màsters i postgraus han de partir d'aquesta premissa: són cursos pensats per atraure estudiants i no gensmenys, per formar-los adequadament.

En aquest marc i davant de la manca de mecanismes d'integració efectius i amb els símptomes de descoordinació que s'intueixen en els programes existents, podríem definir la situació com a un tant caòtica. Per això, durant la realització d'aquest estudi, molts professors ens han comentat precisament la manca d'instruments i de

planificació que tenen per afrontar, per exemple, classes amb un alt nombre d'estudiants que no entenen el català. En aquestes situacions, sovint s'adrecen els estudiants cap als programes d'immersió lingüística o d'aprenentatge del català, però això no vol dir que tots els estudiants hi vagin i molt menys que amb això les classes ja es puguin fer en català.

Precisament, tot el conjunt de factors que hem anat enumerant al llarg d'aquest estudi han forçat molts cursos a fer-se en castellà. Però igualment, hi ha també molts altres cursos que han deixat de banda l'ús del català i han optat per castellanitzar-se a fi de què el català no sigui un motiu de rebuig per a la incorporació de nous estudiants.

Això és exactament la mateixa situació que es produeix dins de molts àmbits del món empresarial. Moltes grans empreses, davant de la pressió de l'expansió del seu mercat cap a altres zones de l'Estat espanyol o Europa, han deixat de banda el català, però no només en aquelles contrades, sinó que fins i tot a Catalunya. La percepció dels directius d'aquestes empreses és que l'ús del català és un problema i els espanta pensar en la possibilitat de perdre clients per aquest motiu.

Les dues situacions són, en contextos diferents, molt similars. Si es munten programes de formació per finançar les universitats i perquè molts professors tinguin un àmbit de feina més ampli i ben remunerat, és absurd pensar que es mantindran fermes en l'ús del català, perquè això retrauria els estudiants-clients de fora de matricular-se al curs. I en el seu defecte, optarien per un de la competència.

De fet, durant les protestes estudiantils contra l'anomenat "Informe Bricall" ja s'apuntaven com un dels perills de la seva aplicació la situació en què quedaria la llengua catalana en universitats cada cop més subjectes al finançament privat, que majoritàriament es tradueix en taxes i matrícules.

Tant és així, que la raó d'aquelles protestes no només s'ha confirmat, sinó que al nostre entendre, la realitat ha superat les previsions més pessimistes pel que fa a l'impacte d'aquesta nova manera de fer sobre l'ús de la llengua catalana.

Si el futur de les universitats públiques i en conseqüència el futur dels professors depèn cada cop més del finançament que arriba mitjançant matrícules i taxes, resulta evident pensar que poques universitats deixaran de perdre els altíssims rèdits que els proporcionen els estudis de postgraus i màsters per mantenir una política lingüística ferma envers el català.

Per tant, no ens haurien d'estranyar massa les dades que hem desenvolupat en aquest estudi, partint d'aquest raonament. Podríem dir que aquesta és la visió objectiva que

tenen les universitats, però certament, ha arribat l'hora de preguntar-nos, des de la perspectiva objectiva del català, si aquests resultats són tolerables. Pensem que no estem parlant solament d'un fet puntual i transitori, sinó que a mig i fins i tot a curt termini es podria donar la situació, que de fet ja es dona en molts àmbits, que moltes matèries d'alta especialització no es poden estudiar en català. Això, per a qualsevol llengua, no només pel català, és un fet gravíssim que l'exposa a perdre un àmbit molt rellevant en un món cada cop més globalitzat i més especialitzat. Si globalitzem els coneixements tècnics, socials o humans, hauríem de procurar de globalitzar també el respecte a les llengües i als pobles que les parlen.

En un article molt interessant, els professors de la UAB Albert Branchadell i Jordi Pujol, ja avisaven de què "no valdrà cap pla estratègic mentre l'última paraula sobre la llengua que cal emprar a l'aula la tingui el professorat".⁷

En el mateix article, es posen de relleu la delicada situació que viu el català a les aules universitàries a causa de l'arribada d'estudiants de fora que no han rebut la informació lingüística necessària i la situació forçada en què es troben molts professors.

Als estudis de postgrau, aquest conflicte s'agreuja enormement. La raó és molt senzilla. Molts professionals (no només professors universitaris) estan lògicament encantats de participar en programes de formació especialitzada, ja sigui per la riquesa intel·lectual del projecte o per la remuneració econòmica que els suposa. Per exemple, ens podríem trobar que un màster ofereix a un professional de la temàtica del curs de donar algunes classes. Posem per cas que aquesta persona té uns determinats valors lingüístics que passen per mantenir la llengua catalana en tots els àmbits, personal i professional. Posem per cas que arribat el dia de començar, es troba davant d'una classe amb vint estudiants, deu catalans i deu llatinoamericans, espanyols o europeus. Si aquests deu estudiants no han rebut cap tipus d'informació sobre la situació lingüística de Catalunya i si a més a més la resta d'estudiants catalans hi donen el seu consentiment i s'exigeix al professor que faci les classes en castellà, què ha de fer aquest professor? S'ha de negar a fer-ho en castellà? Té aquest professor al seu abast un sistema de formació lingüística per adreçar aquests estudiants a algun curs o a algun recurs específic? I encara una darrera pregunta, si aquest professor es nega legítimament a canviar de llengua, què passa aleshores? El fan fora?

⁷ Branchadell, Albert i Pujol i Nadal, Jordi. *El futur del català a la universitat*. Porta Oberta, Diari Avui, (12/09/03).

Com veiem amb aquest exemple, molt més comú del què ens podem pensar, la situació és un tant caòtica. Què sol passar, doncs, quan la situació lingüística és tan complexa i no hi ha els mecanismes adequats per tractar-la? Doncs que el professor, si vol seguir fent classes un altre any, ha de canviar de llengua i utilitzar el castellà.

Seguint amb la teoria de la dinàmica i el procés de substitució lingüística que hem vingut assenyalant durant tot aquest estudi, anirem unes passes més enllà.

Suposem que el professor de l'exemple que comentàvem més amunt canvia de llengua i fa la docència totalment en castellà. Si precisament aquesta persona desenvolupa la seva feina en un centre privat o públic adscrit a una universitat determinada, resulta lògic pensar que ha d'estar mínimament en sintonia amb la política general de gestió d'aquest centre.

La perspectiva del centre, per la seva banda, és la de gestionar aquests cursos de la millor forma possible amb l'objectiu de captar estudiants que emplenin les seves aules i que en conseqüència, financin tant el centre com la universitat. Per tant, en un context de mercat lliure com el que hem descrit, el que fa el centre és adaptar les seves característiques a les dels potencials estudiants que pot atreure. Si, seguint amb el raonament, aquests estudiants majoritàriament venen, posem per cas, d'Amèrica Llatina, resulta lògic pensar que el centre adaptarà ràpidament el seu sistema d'ensenyament a les necessitats i exigències d'aquests potencials estudiants. Avui dia, el mercat canvia ràpidament i davant de la privatització del coneixement no s'hi valen retòriques lingüístiques, simplement perquè això significa una passa enrera en la pròpia raó de ser del centre d'estudis o de la mateixa universitat i per tant significa també donar avantatge a la competència i en resum, són diners que marxen cap a un altre lloc.

La conseqüència de tot això és que molts centres han optat per deixar de banda qualsevol factor que pugui ser motiu de rebuig per part dels estudiants. Precisament, un dels factors més compromesos per a ells és el català. Davant d'aquesta conjuntura, molts cursos han evolucionat ràpidament adaptant-se a les necessitats que demanda el mercat. I quines són les necessitats que, a hores d'ara, demanda el mercat de l'ensenyament especialitzat o de tercer cicle? Doncs senzillament estudis de qualitat i en castellà i, si pot ser, amb presència de l'anglès.

Per això, ja hi ha centres d'ensenyament i programes de formació concrets que han esborrat literalment el català no només de les seves aules, sinó de tot el seu sistema de gestió i d'informació.

En el conjunt de les explicacions que hem vingut defensant fins ara hi resideix el motiu de la marginació del català en els màsters i postgraus de Catalunya. El motiu principal i més profund no és l'arribada d'estudiants de fora que no entenen el català, ni tan sols la predisposició lingüística de professors i dels mateixos estudiants, sinó que és la privatització progressiva de l'ensenyament superior.

Almenys pel que fa a l'àmbit que hem estudiat aquí, on ens trobem ara és la conseqüència de la necessitat de captació de capital privat per part de les universitats catalanes.

Probablement, davant d'aquest argument, les universitats públiques podrien denunciar que de no ser així, les universitats privades acabarien menjant-los el terreny i prenent-los, a mig termini, el protagonisme social i científic de què gaudeixen ara.

La política del govern de la Generalitat ha estat en aquest sentit i fins ara, la de facilitar la constitució d'universitats privades. Si mirem un altre cop les dades sobre ús del català a les diferents universitats, veurem com no és una regla genèrica que les universitats privades fan servir menys el català que les públiques. Fins i tot podem constatar com és una universitat privada la que presenta uns números més favorables per a la llengua catalana (UVIC).

Per tant i en principi, la recepta per a la normalització lingüística del català en aquest àmbit hauria de ser la mateixa per a totes les universitats, perquè d'altra manera posaríem (en la lògica del mercat) en avantatge competitiu a unes davant les altres.

Més endavant parlarem de quines són les possibles receptes, però ara canviarem de perspectiva i tornarem a abordar la qüestió des del punt de vista de l'ús i el procés de normalització lingüística del català.

La Llei de Normalització Lingüística vigent, des del 1998 establia explícitament el deure als centres d'ensenyament de fer del català la llengua vehicular en tots els seus àmbits. Però per una altra banda, la mateixa Llei estableix, també explícitament, la llibertat individual d'elecció de la llengua d'ensenyament. Això és així perquè d'altra manera estaríem davant d'una normativa anticonstitucional i per tant, fora de l'actual marc jurídic.

Més enllà d'aquestes consideracions legals, hi ha unes altres consideracions de caire més nacional, sentimental o de raó de poble, si es vol dir així. La pregunta que ens fem és la següent: podem tolerar que un 73,6% dels màsters i postgraus que es fan a

les nostres universitats siguin exclusivament en castellà? O dit d'una altra manera, és de rebut que només el 6,2% d'aquests estudis siguin integralment en català?

Tornem a recordar que estem parlant d'una tipologia d'estudis on l'especialització és màxima i, on qualsevol llengua que no vulgui desaparèixer en un futur proper ha d'estar ben present, ben normativitzada i ben viva. La realitat és tanmateix, justament la contrària. Estem perdent, des del punt de vista del català, un tren importantíssim que ens pot portar a un abisme sense possibilitat de tornar enrere.

Amb la situació actual, potser entre tots la factura de les universitats està pagada i garantida per uns quants anys, però la factura del català ja no la podem pagar ni un dia més.

Si la situació actual no es reverteix, d'aquí a uns anys no només estarem parlant de la culminació d'un procés tangible de substitució lingüística als ensenyaments de tercer cicle a Catalunya, sinó que a mig termini aquesta dinàmica acabarà afectant també a diplomatures i llicenciatures, és a dir, als mateixos cors i raons de ser de les nostres universitats.

S'escau encara una altra reflexió en aquest sentit. Quins són realment els drets lingüístics dels catalans? Per dir-ho d'una altra manera, la internacionalització, la competitivitat i la mobilitat estudiantil està per sobre dels nostres drets fonamentals, com són, per exemple, expressar-nos i gaudir d'un ensenyament de qualitat en català?

Fins on estem disposats a arribar?

No és competència nostra respondre a aquestes preguntes, ans al contrari, la nostra intenció és que vegin la llum, que la gent i els responsables universitaris i polítics d'aquest país reflexionin sobre on hem d'arribar per poder engegar mecanismes legals, socials i formatius per aturar aquesta dinàmica.

Al 1978 es va publicar un llibre, *Némesis Médica*⁸, que va qüestionar tota la intervenció de la medicina mundial i tots els paràmetres de salut pública. El seu autor, Ivan Illich, defensava una idea que en la cultura popular es repeteix sovint: que el remei és pitjor que la malaltia. En una brillant exposició, Illich exposava que la sobreintervenció de la medicina havia capgirat l'ordre natural de les coses i que havia afectat directament la salut humana. Per a Illich, el principal factor que contribueix a la bona salut pública és l'ambient.

⁸ Illich, Ivan. *Némesis Médica*. Ed. Joaquín Mortiz. México, 1978.

A Catalunya, tornant al terreny lingüístic, es pot dir que des de la Transició i l'adopció de l'actual marc legislatiu, on estan immerses les universitats i totes i cadascuna de les lleis que aprova la Generalitat, el remei que se suposava no ha estat ben bé el que finalment ha estat.

La Llei de Normalització Lingüística del 1998 i tots i cadascun dels estatus de les nostres universitats i tots els seus plans de normalització lingüística al final són paper mullat i en definitiva, un fracàs col·lectiu. Precisament, el que sí que han deixat clar totes aquestes normatives és que, paradoxalment, no hi ha normativa. No n'hi ha perquè tothom, individualment i en exercici de la seva professió a les universitats pot desenvolupar la docència totalment en castellà. La diferència és que ara tothom ho sap, i per tant ningú passa pena de res. Aquesta és la nostra *nèmesi* lingüística, perquè al final tots els remeis que s'han intentat posar per corregir els desequilibris lingüístics més alarmants al cap i a la fi no han fet més que agreujar la situació. Tal vegada hagués estat més positiu afrontar canvis més profunds una sola vegada que no arrossegat aquesta situació durant dècades, fins que arribi el moment que per ventura sigui massa tard per solucionar-ho.

El conflicte lingüístic que ara tenim, el que hem presentat en aquesta investigació pot tenir solució. Evidentment que aquesta solució passa per dos factors que seran decisius en els propers anys per al futur del català en l'àmbit de l'ensenyament superior: la voluntat i la valentia. Ara ja no s'hi valen més cursets ni cd interactius ni pàgines web defensant les bondats d'aprendre o entendre el català. Davant d'una situació tan crítica es fan absolutament necessàries mesures efectives i sense contemplacions.

La primera mesura que suggerim, és el canvi del marc legislatiu actual. Si no existeix l'obligació legal de fer ensenyament superior en català, de què els docents estiguin obligats per llei a fer les classes en català, no arribarem a arreglar res mai. En aquest sentit, i per aquells que vegin amb mals ulls una mesura així, proposem una segona solució: obligar a tots els centres d'ensenyament superior que per cada curs que es fa integralment en castellà per mor dels estudiants que venen de fora, facin cursos paral·lels, a altres hores però amb els mateixos continguts, íntegrament en català. Mentre el curs que es fa en català segueix el seu camí, al curs en castellà s'engegarien programes de formació i immersió lingüística (a nivell comprensiu, si s'escau) com el que tenim ara, paral·lelament a l'evolució del curs. Després, a meitat de curs, quan els

estudiants no catalanoparlants tinguessin un nivell de comprensió suficient, s'ajuntarien els dos grups i s'acabaria el curs plenament en català.

Lògicament, això requereix de coordinar, a través del Consell Interuniversitari, tot un programa de formació i tot un protocol d'acolliment per als estudiants que venen de fora, degudament dotat i amb múltiples sistemes d'immersió lingüística, des del voluntariat fins a l'ús i l'aprofitament de les noves tecnologies.

Si la preocupació és com es pot finançar una operació d'aquesta mida, també tenim recepta: que una part dels recursos que es generen a través dels imports de les matrícules i de les taxes dels màsters i postgraus vagin directament a finançar tot aquest sistema d'acollida, formació i integració.

Una altra solució a tota aquesta problemàtica, és la de constituir una comissió de seguiment interuniversitària que vetlli curs per curs pel compliment de les normes establertes pel que fa a l'ús del català per part dels estudiants catalans. És a dir, una comissió que engegui els mecanismes necessaris per a què, enlloc i pus mai més cap estudiant ni professor català es vegi violentat, ofès o sigui titllat de fonamentalista o d'intolerant pel simple fet de parlar sempre i durant tot el curs en català.

Totes aquestes solucions, breument exposades, requereixen, com ja hem dit abans, de voluntat i de valentia. I aquesta és l'actitud que hem de tenir tots aquells que pensem que el català es mereix alguna cosa més que ser una llengua de segona precisament al territori que la va veure néixer.

En definitiva, al llarg d'aquestes pàgines hem intentat de contextualitzar, analitzar i en la mesura de les nostres possibilitats contribuir a què la llengua catalana tingui un futur clar i rellevant a tots els nivells de l'ensenyament. La primera passa ha estat poder reconèixer en quina situació estem, la segona, hauria de ser la d'afrontar noves dinàmiques que permetin que d'aquí a molts anys, algú pugui escriure textos tan bells, brillants i especialitzats com en el seu dia van fer Pompeu Fabra, Ramon Llull o Rovira i Virgili.